

G01-1998-

**JAARVERSLAG
GRONINGER MUSEUM
1998 - 1999**

G
101-1998-1999

**Jaarverslag
Groninger Museum
1998 - 1999**

Inhoudsopgave

Ter inleiding	7
Presentaties	9
Collecties	15
Aanwinsten	17
Beeldende Kunst	17
Geschiedenis	20
Archeologie	23
Kunstnijverheid	24
Bibliotheek en informatiecentrum	31
Communicatie en publiciteit	50
Publieksactiviteiten	52
Sociaal Jaarverslag	56
Ondernemingsraad	65
Vereniging van Vrienden	66
Financiën	69
Publicaties	71
Colofon	79

Ter Inleiding

Zorgelijke jaren

1998 en 1999 waren zorgelijke jaren voor het Groninger Museum. Het bestuur en de directie moesten diverse problemen het hoofd bieden. Na drie zeer succesvolle jaren na de opening van het nieuwe Groninger Museum tekende zich een kentering af in de grote bezoekersaantallen. Deze neerwaartse beweging is van grote invloed geweest. Er ontstond een financieel probleem door een te optimistische begroting van de eigen inkomsten in relatie tot de subsidies. Daarnaast deed zich een aantal onverwachte gebeurtenissen voor die voor het museum nadelig uitwerkten. De belangrijkste daarvan waren:

- het vertrek, door ziekte, van de directeur in 1998.
- de wateroverlast in oktober 1998.

Reyn van der Lugt was directeur van het museum van april 1996 tot augustus 1998. In die periode heeft het museum zich verder geprofileerd als museum voor moderne kunst en vormgeving. Tijdens zijn directoraat werden belangrijke tentoonstellingen gepresenteerd als *Abramovic, Bruna/Huf - The Smell of Success*, *Johan Dijkstra (1896 - 1978)*, *A History of Andres Serrano/A History of Sex*, *Gouden Eeuw in Groningen en Alaïa*.

Hij werd als algemeen directeur in oktober 1998 tijdelijk vervangen door adjunct-directeur Eddy de Jonge en bijna een jaar later, op 1 augustus 1999, is de huidige directeur Kees van Twist in dienst getreden.

In oktober 1998, tijdens de overzichtstentoonstelling van het werk van Micha Klein, kwam het museum onder water te staan. Dit had ernstige gevolgen voor de programmering en de financiën. Het museum moest voor een deel worden ontruimd en werd korte tijd gesloten. Het duurde tot oktober 1999 tot het museum weer volledig was ingericht.

De historische opstelling in het paviljoen De Lucchi was echter blijvend beschadigd.

In de loop van 1998 werd duidelijk dat het museum afstevende op een tekort op de exploitatierekening. Als belangrijkste redenen voor deze financiële lastenproblematiek konden worden aangemerkt: de toename van het aantal tijdelijke medewerkers in de eerste jaren na de opening die als gevolg van de privatisering vast personeel werden; hogere personeelskosten door andere tarieven als gevolg van de privatisering; de structureel hoger uitvallende onderhoudskosten; de teruglopende bezoekersaantallen en het vasthouden aan het hoge ambitieniveau.

De problemen voortvloeiende uit de wateroverlast verergerden de situatie. De inkomsten daalden daardoor snel en de schuldenlast groeide navenant.

Het bezoekersaantal was in 1997 nog 290.000. In 1998 en 1999 zakte dit respectievelijk tot 220.000 en 190.000. Daarmee bleef het Groninger Museum overigens nog wel een van de best bezochte kunstmusea van Nederland.

Hoog ambitieniveau

Ondanks de tegenvallende financiële resultaten en organisatorische problemen wist het museum in beide jaren het hoge ambitieniveau vast te houden. Er werd een aantal belangrijke tentoonstellingen gepresenteerd. Hoogtepunten waren de modetentoonstelling rondom het werk van Azzedine Alaïa, de foto's en video's van Micha Klein, de confronterende documentaire fotografie van Larry Clark, de jubileumtentoonstelling *Haks was here* en de negentiende eeuwse romantiek van Jozef Israëls. Verder waren zeer zeker ook van groot belang de tentoonstellingen rondom kunstkring De Ploeg (een overzicht in de zomer van 1998 en een solotentoonstelling van Jan van der Zee in de zomer van 1999), de bijzondere Tuinhuisjes van Piet Hein Eek in de zomer van 1998 en, in diezelfde periode, de tentoonstelling *What Remains?*.

Sponsoring en commerciële zaken

In 1998 en 1999 wist het museum enkele belangrijke sponsors aan zich te binden. Een bijzonder voorbeeld is een uitgebreide samenwerkingsovereenkomst met begrafenis- en crematievereniging Algemeen Belang te Groningen. Naast de financiering van de tentoonstelling *What Remains?* in de zomer van 1998 en de uitgave van de bijbehorende publicatie werd een unieke vorm van samenwerking gerealiseerd: de design rouwsuite. In opdracht van Algemeen Belang werd door conservator Mark Wilson een speciale design suite ontworpen in de stijl van het Groninger Museum.

De Rabobank maakte in 1998 de tentoonstelling van Micha Klein mogelijk. Dit als onderdeel van een landelijk project in het kader van 150 jaar Rabobank, in samenwerking met het Van Abbemuseum in Eindhoven en het Stedelijk Museum in Amsterdam. In 1999 waren de Nederlandse Spoorwegen en de KPN de belangrijkste partners van het museum. De NS ontwierp een speciale Groninger Museumtrein waarvan het interieur volledig werd ontworpen door Alessandro Mendini, de architect van het museum. De KPN was hoofdsponsor van de tentoonstelling *Jozef Israëls, Meester van het Sentiment*. De manifestatie Jozef Israëls werd georganiseerd in samenwerking met het Joods Historisch Museum in Amsterdam.

Het museum bleef wederom een uitstekende plaats voor particulieren, het bedrijfsleven en overheidsinstellingen om hun relaties te ontvangen. Na een zekere terugslag in 1998 herstelde het aantal commerciële ontvangsten zich in 1999.

Samenwerking

De directie heeft in 1998 en 1999 diverse keren overlegd met collega-musea over uiteenlopende onderwerpen. Met het Drents Museum en het Fries Museum werd gesproken over samenwerkingsvormen met betrekking tot de depotruimte archeologie. In de loop van 1999 is het overleg met de Groninger stadsmusea geïntensiveerd. Mogelijkheden voor vergaande samenwerking worden in dat kader onderzocht. Met de landelijke kunstmusea werd overleg gepleegd in het zogenaamde miniconvent. Belangrijke thema's in dat overleg waren de kunstinhoudelijke samenwerking van de musea en de verminderende inkomsten uit de Museumjaarkaart.

Het museum werd wederom in beide jaren ondersteund door de Vereniging Vrienden van het Groninger Museum. In onderling overleg werd de band tussen de vereniging en de vrienden nauwer aangetrokken. Een kort verslag van de vereniging is bijgevoegd in dit gecombineerde jaarverslag.

Nieuw beleidsplan

De eerste opdracht van het bestuur aan de nieuwe directie, in augustus 1999, was het opstellen van een nieuw beleidsplan. Door de acute financiële noodsituatie in september en oktober werd het beleidsplan in concept al in november 1999 gepresenteerd aan de provincie en de gemeente. Aan hen werd de principiële vraag voorgelegd of men bereid was structureel de bijdrage aan het museum te verhogen om zodoende het ambitieniveau te kunnen handhaven.

Bestuur en directie waren van mening dat, indien het museum op hetzelfde hoge ambitieniveau zou willen blijven functioneren, een aantal ingrijpende maatregelen moest worden genomen. Op 1 december 1999 werd het beleidsplan (*'Groninger Museum – exuberant, non-conformistisch – een museum met een ambitie'*) officieel gepresenteerd. Belangrijke uitgangspunten van dat plan zijn:

- Het versterken van het inhoudelijk imago van een veelzijdig museum dat zich met betrekking tot de actuele hedendaagse kunst begeeft op de grenzen van kunst & samenleving en non-conformistische kunst en trends toont. Het museum wil het publiek door de inhoud en de wijze van presenteren blijven uitdagen en confronteren.
- Het versterken van de museale kerntaken presentaties en collecties.
- Financiële versterking van het museum door de overheid zodat tenminste 80% van de inkomsten uit subsidies zou komen (tot 31-12-1999 was dat hoogstens 55%).

- Het afbouwen van de vaste kosten en het verhogen van de variabele kosten zodat het museum flexibeler en met minder risico's zou kunnen werken.
- Het opzetten van een projectorganisatie om de planning te verbeteren en de financiële beheersbaarheid te vergroten.
- Een personele reorganisatie waarbij de personele bezetting van 58 fte in 1999 in vier jaar wordt afgebouwd naar circa 40 fte.

Het beleidsplan werd door de politiek en media positief ontvangen. De definitieve besluitvorming over de beleidsvoorstellen en de financiering ervan is door de gemeente en de provincie in het voorjaar van 2000 genomen.

Presentaties

De afgelopen jaren viel het Groninger Museum weer in positieve zin op door een aantal bijzondere presentaties van tentoonstellingen. Verantwoordelijk voor de inrichting van deze presentaties was de conservator presentaties Mark Wilson. Hoewel gevoel voor Wilson erg belangrijk is vallen zijn inrichtingen op door een zorgvuldige regie. Vier van zijn meest bijzondere presentaties worden hierna in het kort samengevat.

Het jaar 1998 begon met de grote overzichtstentoonstelling over drie verdiepingen van de Franse couturier Azzedine Alaïa. De context werd gevormd door de leefwereld van Alaïa, waarbij zijn Noord-Afrikaanse afkomst een belangrijke rol speelde. Zijn ontwerpen werden gepresenteerd in relatie met beeldende kunst die door hem was uitgekozen, omdat deze hem geïnspireerd hadden. Voor Alaïa was van belang dat duidelijk gemaakt werd door wie hij in de loop van zijn carrière beïnvloed werd. Tevens werd aangetoond dat Alaïa op zijn beurt velen beïnvloed heeft.

Een bijzondere vorm van joint-promotion vond plaats in samenwerking met de Groningse Uitvaartvereniging Algemeen Belang. Mark Wilson ontwierp voor Algemeen Belang een rouwsuite die verwant is aan het Groninger Museum. Dit was de eerste keer dat in Nederland een design rouwsuite werd ontworpen. Met zijn ontwerp werd ingespeeld op de toenemende vraag naar een alternatieve eigentijdse methode om afscheid te nemen van een dierbare.

De kennismaking met het uitvaartwezen inspireerde Wilson tot het samenstellen van de expositie *What Remains?*. De kunstwerken hadden als centraal thema ervaringen die gerelateerd zijn aan het menselijk bestaan, als dood, verval, verlies en herinnering. Solotentoonstellingen komen altijd in nauw overleg met de kunstenaar tot stand. Bij het retrospectief van het werk van Micha Klein was de middenzaal omgetoverd tot grote clubruimte met witte banken en videopresentaties. Bij de eerste overzichtstentoonstelling van de Amerikaanse fotograaf Larry Clark speelde de persoonlijke leefwereld van deze kunstenaar een grote rol. Tijdens de tentoonstelling maakte Clark foto's van skateboarders in Groningen, wat leidde tot een vervolg in de zomermaanden. Hierbij werden niet alleen de foto's getoond, maar ook werd een complete skateboard baan in het Coop Himmelb(l)au paviljoen ingericht.

Overzicht tentoonstellingen 1998-1999

7 december 1997 t/m 8 maart 1998

ALAIA

Azzedine Alaïa is een van de meest innovatieve couturiers in de hedendaagse mode-wereld. De presentatie was een overzichtstentoonstelling waarin het werk van Alaïa werd gepresenteerd in context met werken van hedendaagse kunstenaars door wie de ontwerper heeft laten inspireren. De tentoonstelling besloeg 2500 vierkante meter – de grootste expositie die ooit in het museum is gehouden – en heeft het meesterschap van Alaïa als ontwerper in de periode 1980-1997 getoond.

De expositie gaf tevens een beeld van zijn techniek van werken met uiteenlopende

materialen, waaronder het toepassen van leer en kant, naast zijn veel geroemde en gewaardeerde deskundigheid op het gebied van gebreide kleding waaraan hij een nieuwe dimensie heeft gegeven.

7 maart t/m 1 juni 1998

DUTCH POSTERS

Posters van bekende hedendaagse Nederlandse vormgevers, waaronder Anthon Beeke, Wim Crouwel en Swip Stolk. De door Anthon Beeke geselecteerde Nederlandse affiches werden aangevuld met een keuze van het Groninger Museum. In de tentoonstelling was de ontwikkeling en de verscheidenheid in de grafische vormgeving in Nederland te zien.

22 april t/m 14 juni 1998

AANKOPEN 1997-1998

Onder deze titel presenteerde het Groninger Museum een selectie uit de nieuwe aankopen. De tentoonstelling omvatte fotografie, design, mode en beeldende kunst, aangekocht door het museum vanaf 1996. Het zijn aankopen die karakteristiek zijn voor het beleid dat het Groninger Museum op dat moment op het gebied van het collectieneren voerde. Te zien waren o.a. foto's van Rineke Dijkstra die stierenvechters portretteerde, kort nadat ze in actie waren geweest. Verder was er onder meer een kruiswagenstoel te zien van Philippe Starck, mode van Comme des Garçons en een olifant van Paul Perry.

14 maart t/m 14 juni 1998

ACCENTEN—Aankoopbeleid moderne kunst De Gruyter, Westers en Haks

De oud-directeuren Jos de Gruyter, Bram Westers en Frans Haks legden alle drie hun eigen accenten in het aankoopbeleid. De expositie verbeeldde voorkeuren, samenhang en groei. Uitgangspunt was de structurele opbouw van de collectie moderne kunst gedurende de periode 1955-1995.

13 juni t/m 6 september 1998

TUINHUISJES VAN PIET HEIN EEK

De jonge succesvolle ontwerper Piet Hein Eek toonde nieuw werk bestaande uit tuinhuisjes. De tentoonstelling bestond zowel uit tuinhuizen met verschillende interieurs, als uit tuinkasten, maquettes, foto's en ontwerptekeningen.

Voorliefde voor het verwerken van gebruikte materialen is kenmerkend voor het werk van Piet Hein Eek. De kunstenaar heeft groot respect voor de ambachtelijkheid en de geschiedenis van de materialen.

21 juni t/m 6 september 1998

DE PLOEG: "Variaties in kleur, verf en vorm."

Deze overzichtstentoonstelling van de Groninger Kunstenaarsvereniging De Ploeg gaf een chronologisch beeld van de ontwikkeling van de moderne kunst in Groningen. De kunstenaars werden gepresenteerd in hun artistiek meest interessante periode. Het museum toonde voornamelijk schilderijen, aquarellen en druksels die nog niet eerder in het museum geëxposeerd waren. De tentoonstelling was samengesteld uit particuliere en museale collecties. De expositie werd aangevuld met topstukken uit de collectie van het Groninger Museum.

28 juni t/m 30 augustus 1998

ZOMER 1998. Oud en nieuw uit eigen collectie.

Deze zomertentoonstelling liet een heel gevarieerde keuze uit de collectie beeldende kunst zien. Grote namen en bekende stukken, die direct geassocieerd worden met de "collectie van het Groninger Museum", waren Mendini, Koons, Cucchi, Kiefer, Warhol, Haring, Kunc, Serrano, Van Lamsweerde en Alaïa. Uit de Veendorp collectie werden 19^e en 20^e eeuwse Franse en Nederlandse schilderijen getoond. Bijzonder was verder de reeks aquarellen met 17^e eeuwse bloemstillevens van Margaretha de Heer.

13 september t/m 29 november 1998

WHAT REMAINS?

Deze expositie toonde ruimtelijk werk van kunstenaars uit Amerika, Canada, Frankrijk, Polen en Nederland. Centraal in deze tentoonstelling stonden ervaringen die gerelateerd zijn aan het menselijk bestaan als dood, verval, verlies en herinnering. Er werd werk gepresenteerd van Magdalena Abakanowicz, Jean-Charles Blais, Merijn Bolink, Robert Gober, Zoe Leonard, Ronda Pondick en Jackie Windsor.

20 september t/m 29 november 1998

MICHA KLEIN

In het kader van honderd jaar Rabobank organiseerde het Groninger Museum een grote overzichtstentoonstelling van Micha Klein. Micha Klein is een van de meest succesvolle en toonaangevende computerkunstenaars. Sinds eind jaren 80 gebruikt Klein de computer om zijn passie voor schilderkunst, fotografie en video samen te brengen. De tentoonstelling liet een overzicht zien van het computerwerk dat Klein de afgelopen 10 jaar heeft gemaakt.

5 december 1998 t/m 28 februari 1999

PAINT IT RED. 50 jaar Chinese propagandaposters

De tentoonstelling toonde affiches uit communistisch China die gebruikt werden om de bevolking te beïnvloeden. Buiten de politiek inhoudelijke context bezitten de geselecteerde affiches een bijna verleidelijke artistieke schoonheid.

5 december 1998 t/m 28 februari 1999

EIGEN COLLECTIE OUDE BEELDDE KUNST

Te zien waren uiteenlopende werken uit de collectie van de 16^e t/m de 20^e eeuw. De geëxposeerde werken waren in de zalen onderverdeeld in verschillende thema's zoals het Oude Testament met schilderijen van Jan Swart van Groningen en Frans Floris en stillevens van o.a. Willem Kalf en Jan Abel Wassenbergh. Tevens werden er portretten en figuurstukken van Antonio Mancini, Otto Eerelman en Laurens Alma Tadema getoond. De 20^e eeuw was vertegenwoordigd met een schilderij van Carel Willink.

12 december 1998 t/m 21 maart 1999

QUIK & CO

De expositie bestond uit werken van diverse graffiti kunstenaars uit eigen collectie en was samengesteld rond meer recente werken van Quik uit externe collecties. Quik woont en werkt in Groningen. De kunstenaar concentreert zich in zijn werk nadrukkelijk op de plaats en acceptatie van minderheden binnen de Amerikaanse samenleving. Dit thema stond binnen de presentatie in het Groninger Museum centraal.

20 december 1998 t/m 7 maart 1999

MINGEI - Japanse Volkskunst

Een tentoonstelling van ruim 175 voorbeelden Japanse volkskunst uit de 15^e tot en met de 19^e eeuw. De voorwerpen waren afkomstig uit de befaamde Montgomery collectie. De verzameling bestond uit textiel, hout, ijzer, keramiek, lakwerk en vlechtwerk. Daarnaast werden beelden en schilderijen getoond.

6 maart t/m 20 juni

RITORNEL - WERKEN OP PAPIER

Te zien waren twintigste eeuwse werken op papier uit eigen bezit, aangevuld met enkele bruiklenen. De presentatie gaf een uitgebreid overzicht van jarenlang niet geëxposeerde tekeningen, aquarellen en gouaches van De Ploeg tot Tissing, Struycken tot Morellet en Kunc tot Kostabi.

21 maart t/m 6 juni 1999

LARRY CLARK

Een overzichtstentoonstelling van de Amerikaanse fotograaf Larry Clark. Clark toont met zijn foto's de rauwe werkelijkheid van het leven dat zijn vrienden leiden, een leven dat beheerst lijkt door seks, drugs en criminaliteit. De foto's vertellen zijn verhaal, zijn beleving van vertrouwen, angst, tijd, dood en seksualiteit. Hiermee zet de fotograaf zich af

tegen de gangbare en commerciële fotografie van dat moment. Bekend zijn het fotoboek *Tulsa* (1971) en de film *Kids* (1995). Het Groninger Museum toonde tevens nieuw werk.

27 maart t/m 27 juni 1999

HEAVY PETTING

Lidy Jacobs – soft sculptures

Kunstenares Lidy Jacobs maakt erotische collages en *soft sculptures*, sculpturen van pluche. Deze sculpturen zijn een soort knuffels in de vorm van bijvoorbeeld fallussen, de zogenaamde Willy's. Speciaal voor de tentoonstelling in het Groninger Museum maakte ze een aantal Willy's in reuzenformaat.

30 april t/m 20 juni 1999

"KIJKDAGEN" DOOR HENK VAN ULSEN

Acteur Henk van Ulsen maakte een keuze uit de collectie van het Groninger Museum. Naar aanleiding van zijn vijftigjarig theaterjubileum organiseerde de VARA *De show van je leven* met Henk van Ulsen als middelpunt, als resultaat hiervan mocht Van Ulsen een tentoonstelling samenstellen in het Groninger Museum. Te zien waren o.a. werk van Kiefer, Warhol, Fernhout, Verster, Voerman, De Ploeg, De Haagse School en Lucas van Leyden.

20 juni t/m 5 september

JAN VAN DER ZEE

In de reeks Ploegtentoonstellingen organiseerde het Groninger Museum in de zomer van 1999 een overzicht van de Groninger Ploegkunstenaar Jan van der Zee (1898-1988). Van der Zee sloot zich aan het begin van de jaren twintig aan bij de kunstenaarsvereniging De Ploeg. Hij werkte aanvankelijk in een geometrisch abstracte richting, maar ontwikkelde na verloop van tijd een expressionistische wijze van werken die zich kenmerkt door een ingetogen coloriet. Na de Tweede Wereldoorlog weet Van der Zee als een van de weinige oud-Ploegers aansluiting te vinden bij eigentijdse ontwikkelingen. Zijn schilderijen en houtsneden bewegen zich in de jaren vijftig en zestig in de richting van de totale abstractie.

19 september t/m 5 december 1999

PETER STRUYCKEN - "DE KLEUREN VAN STRUYCKEN"

De tentoonstelling liet facetten zien van 30 jaar beeldende kunst van Struycken. Er waren schilderijen, fotowerken, tekeningen, computer gestuurde TV werken en verschillende lichtwerken te zien. Belangrijk waren o.a. *Dots* (lakwerk op perspex), tekeningen die het ontwerp lieten zien van de postzegel met de afbeelding van Koningin Beatrix, verschillende collages *Plons*, dertig werken uit *Structuur* (1967). Een hoogtepunt was *Skrjabins Visioen. Een dynamische kleurruimte van Struycken* naar Skrybins symfonie Prometheus, gedicht van vuur.

24 oktober 1999 t/m 4 juni 2000

HAKS WAS HERE

Ex-directeur Frans Haks richtte naar eigen inzicht het museum grotendeels opnieuw in met werken die tijdens zijn directoraat waren verworven, naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van het gebouw.

19 december 1999 t/m 5 maart 2000

JOZEF ISRAËLS. MEESTER VAN HET SENTIMENT

In deze overzichtstentoonstelling werden alle door Israëls beoefende technieken op chronologische wijze gepresenteerd, waarbij de verschillende genres en thema's representatief waren vertegenwoordigd. Deze genres zijn portretten, historie stukken, vissersgenre, boerenggenre, binnenhuizen en joodse taferelen. Na de presentaties in 1924 en 1961 in het Groninger Museum waren nu voor het eerst topstukken uit buitenlandse particuliere en openbare collecties bijeengebracht. Tezamen met de belangrijkste stukken uit Nederlandse verzamelingen zijn dit werken, waarmee Israëls in de 19^e eeuw zijn internationale reputatie verwierf.

Parallel aan deze tentoonstelling werden in het Joods Historisch Museum te Amsterdam de werken van Israëls met een specifiek Joods karakter getoond.

Kleinere tentoonstellingen

21 februari t/m 19 april 1998

SCALA AZIATICA—Selectie legaat Maartje Draak

Een selectie uit het legaat van Prof. Dr. A.M.E. Draak, geschonken aan de Vereniging van Vrienden der Aziatische Kunst, waarvan zij jarenlang erelid is geweest.

De tentoonstelling liet Japanse prenten en diverse Japanse voorwerpen zien. Chinees porselein en Chinese voorwerpen van diverse materialen, aardewerk uit Perzië, boeddhistische beelden en gouden sieraden uit Indonesië maakten deel uit van de collectie.

14 maart t/m 1 juni 1998

DÉSIRÉE DOLRON—BEHIND THE EYE

Deze tentoonstelling werd gepresenteerd in het kader van "100 jaar vrouwen in de kunst". De expositie omvatte twee series werken: *Religion and Death*, een zwart-wit cyclus die de zeer diverse aspecten toont van onthechting en boetedoening door middel van zelfkastijding binnen religieuze rituelen en *Gaze*, een serie schilderachtige foto's van mensen onder water alsof ze teruggevoerd zijn in de baarmoeder.

25 april t/m 28 juni 1998

MONNIKEN IN HET GRONINGER LAND

Sporen van de Cisterciënzer Orde.

Deze orde stichtte kloosters in Groningen die later ten gevolge van de Reformatie en de Reductie verdwenen. Ter gelegenheid van het 900-jarig bestaan van de orde werden voorwerpen uit de Groninger kloosters getoond: sculpturen, bouwfragmenten, boeken, bodemvondsten en prachtige 13^e eeuwse tegels.

6 juni t/m 9 augustus 1998

AB UNO / AD UNUM

De Groninger kunstenaar Ton Mars toonde een nieuwe reeks schilderijen. De reeks is ontstaan in nauwe samenwerking met de kunsthistorica Katalin E. Herzog. De schilderijen verbeeldde de associaties en de betekenissen rondom het getal 1. Bij de tentoonstelling hoorde een boek van Ton Mars en Katalin Herzog.

4 juli t/m 20 september 1998

TEXTILIA

Vanaf de 17^e eeuw tot in onze eeuw genoten veel meisjes tussen 8 en 14 jaar handwerkonderwijs. Een verplicht onderdeel was het maken van merk- en letterdoeken en stoplappen. Ze tonen verschillende patronen, met - naast het alfabet - bloemen, dieren en christelijke motieven. Een ander onderdeel van de tentoonstelling waren kledingstukken met borduursels.

15 augustus t/m 25 oktober 1998

SIEP VAN DEN BERG

De in 1913 geboren Siep van den Berg werd dit jaar geëerd met tentoonstellingen in de stad Groningen. Het Groninger Museum liet recent werk van de kunstenaar zien. Siep van den Berg ontwikkelde een geheel eigen geometrisch abstracte wijze van schilderen.

26 september t/m 22 november 1998

DE ZWAARDEN VAN GODLINZE

In 1919 heeft dr. A.E. van Giffen het grafveld Godlinze (Noord-Oost Groningen) opgegraven. Dit grafveld bleek enkele zwaarden te bevatten uit de tijd van Karel de Grote (9^e eeuw). De tentoonstelling toonde naast de geconserveerde wapens, tevens aardewerk uit het grafveld Godlinze, maar ook vergelijkbare vondsten uit andere velden.

23 oktober t/m 6 december 1998

COOP IN BEWEGING- BEWTH

Het Bewegingstheater Bewth verzorgde in deze periode een aantal voorstellingen in het Coop Himmelb(l)au paviljoen. Door middel van ter plaatse gemaakte filmopnames en speciaal uitgezette routes met rustpunten, werden de geheimen van de architectuur van Coop Himmelb(l)au aan het publiek onthuld.

7 november t/m 6 december 1998

MINERVA 200

Ter gelegenheid van het 200-jarig jubileum van de Academie Minerva waren er twee presentaties te zien. In de ovale zaal presenteerde Paul Perry 10 imacs met daarop een aantal animatiefilms en in de trapzaal toonde Ton Mars een subtiele tekstregel met daarop uitspraken van studenten over het kunstonderwijs.

28 november 1998 t/m 7 februari 1999

SOEPKETEL

Van 1803 tot 1920 verzorgde de *Commissie van Spijsuitdeling* in de stad Groningen de verstrekking van krachtige soep aan de armen. In 1829 werd daartoe een grote soepketel aangeschaft, die later in een eigen pand op de hoek van de Zwanestraat en het Soephuisstraatje een plaats kreeg.

23 januari t/m 28 maart 1999

RUUD VAN EMPEL

Het museum toonde in verschillende ruimtes affiches en fotomontages van Ruud van Empel. Van Empel, vooral bekend als vormgever van TV- en theaterproducties van Arjan Ederveen, ontwikkelde in zijn culturele affiches de laatste jaren een geheel eigen stijl. Tot de bekendste behoren zijn affiches voor *De Parade*.

13 februari t/m 18 april 1999

HUFS FAVORITES

Ter gelegenheid van de 75ste verjaardag van Paul Huf, toonde het museum de beroemd geworden platenhoesserie *Favorites*.

2 april t/m 6 juni 1999

SCHITTEREND ZILVER – GEBRUIKSZILVER UIT CA. 1780-1910

Aan het einde van de 18^e eeuw veranderden de eetgewoonten en werd het gebruikelijk om voor verschillende gerechten ook verschillende voorwerpen te gebruiken. Niet alleen kwam er een grote variatie aan schepwerk, naast lepel en vork bijvoorbeeld speciale dessert-, thee-, room-, suikerstrooi-, en ijslepels, maar ook sierden zilveren brood- en soezenmanden, kastanjevazen en trommels de eettafel.

2 april t/m 24 mei 1999

THEO VAN BAAREN – COLLAGES

Theo van Baaren maakte Surrealistische collages vol humor.

30 april t/m 18 juli

SCHOENEN UIT DE GROND

Bij oudheidkundig bodemonderzoek zijn er in de afgelopen decennia een groot aantal schoenen gevonden uit de periode 1100 tot 1800. Veel van deze schoenen zijn geres- taureerd. Het museum toonde een overzicht van dit schoeisel dat een goed voorbeeld gaf van de veranderingen in vorm en versiering van schoenen door de eeuwen heen.

12 juni t/m 22 augustus 1999

TEUN HOCKS

De tentoonstelling omvatte een serie van acht werken die nog niet eerder in een museum getoond zijn. Kenmerkend voor het werk van Hocks is dat hijzelf de hoofdpersoon is in door hem geënceneerde, nogal ongewone zo niet onmogelijke situaties.

10 augustus t/m 12 september 1999

DE VERHEERLIJING VAN DE VROUW

Het Groninger Museum toonde een viertal kolossale wandschilderingen van de Groningse kunstenaar Hermannus Collenius (1650 – 1723).

Collecties

Algemeen

De na een reorganisatie in 1994 nieuw gevormde cluster Collecties is met name belast met alle aspecten ten aanzien van het behoud en het beheer van de circa 80.000 voorwerpen in de museumverzameling. In de verslagjaren 1998 en 1999 kreeg de cluster Collecties meer vaste vorm en een duidelijke plek binnen de organisatie. Dat betekende nog niet dat nu alles geregeld was. Veel moest nog aangepakt worden of verder uitgewerkt, zoals de uniformering en centralisering van de oude documenten, die voorheen verspreid lagen opgeslagen binnen de verschillende vakspecialistische afdelingen, die tot 1994 hadden bestaan. Een ander voorbeeld is het ontwerpen van contracten voor ontvangen legaten en schenkingen, alsmede voor het sterk toegenomen bruikleenverkeer. Voor de registratie van de nieuw binnenkomende aanwinsten was het nodig dat een heldere procedure werd ontwikkeld.

De omvangrijke groei van de collectie vroeg dringend om uitbreiding en aanpassingen in de bestaande depots. Een nieuwe buitendepot werd betrokken en investeringen werden gedaan ten behoeve van de kwaliteit van de opslag en ter verlichting van de arbeidsomstandigheden van de behoudmedewerkers.

Al deze omzettingen en aanpassingen hebben veel tijd en intern overleg gevraagd. Eind 1999 is dit proces nog volop gaande.

Medewerkers

Gedurende de verslagjaren, maar ook in de jaren daarvoor, treden er in het personeelsbestand nogal wat veranderingen op. Het aantal behoudsmedewerkers nam weliswaar toe met het aantrekken per 1 december 1998 van de heer Willem Nooitgedagt als Assistent Medewerker Collecties, maar daar staat tegenover dat in de sector Beheer het aantal medewerkers drastisch is geslonken.

Per 1 februari 1998 verliet de conservator Registratie, mevrouw Annette Welkamp, het Groninger Museum en aanvaarde een nieuwe baan als museummedewerker in haar "hometown" Australië. In deze nieuw ontstane vacature werd, vanwege de zorgwekkende financiële situatie, niet meer voorzien. Mevrouw Ida Wijkkel, die eerst als vrijwilligster werkzaam was in het Prentenkabinet, werd in februari 1997 voor twee jaar op projectbasis benoemd als assistent collectie-registratie. Zij verliet per 1 februari 1999 het museum. Ook voor haar werd om financiële redenen geen vervanger aangetrokken. Al eerder was de heer Christiaan Jörg, als hoofd van de cluster Collectie benoemd tot hoofd van de cluster Wetenschappelijk Onderzoek en Bibliotheek. Ook voor deze functie werd geen vervanging gezocht.

In feite werd hiermee de oorspronkelijke bezetting van vier medewerkers op het terrein van het Beheer gereduceerd tot slechts één medewerker. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de werkzaamheden van de conservator Collecties met deze personeelsreductie zwaar onder druk kwamen te staan.

Het aantrekken van betaalde externe krachten bood enig soelaas. In nijpende gevallen verleenden het Conserveringsatelier in Veendam ondersteunende diensten. Het betrof hier veelal interne depotverhuizingen en in- en uitpakwerkzaamheden. Met name mevrouw Ciska Ackermann en de heer Peter van Bentele waren regelmatig voor deze werkzaamheden in de depots aan te treffen.

Ook vrijwilligers en stagiaires droegen hun steentje bij. De dames Joyce Schreuder-Huisman, Wips Japink en Annette ter Bals-Hage werkten als vrijwilligers aan het systematisch opbergen van documenten in het gecentraliseerde collectie-archief.

Mevrouw Ruth Batterink, stagiaire van de Opleiding Informatiedienstverlening en -management van de Hanze Hogeschool te Groningen, werkte van 1 december 1998 tot 1 mei 1999 aan de vervolmaking van de nieuwe versie van het geautomatiseerde registratiesysteem 'AdLib Museum'.

De stagiaire mevrouw Lore Elzinga, leerling van bovengenoemde opleiding en van 16 november 1998 tot 10 april 1999 werkzaam, leverde een belangrijke bijdrage door het ontwerpen van een nieuw centraal toegankelijk bruikleenarchief met daarbij een hand-

leiding, waarin o.a. een trefwoordenlijst is opgenomen. Tevens werkte zij samen met mevrouw Batterink om dit bruikleenarchief te koppelen aan de applicatie 'AdLib Museum'.

Conserveringen en restauraties

In de verslagjaren worden de resterende conserveringsprojecten, die in 1994/95 in het kader van het Deltaplan 1^e fase waren ingediend bij en gehonoreerd door de Mondriaan Stichting, voltooid.

De belangrijkste conserveringen betreffen de passieve conservering van tekeningen uit de 19^e en 20^e eeuw, waaronder de omvangrijke collectie tekeningen, grafiek en schetsboeken van Jozef en Isaac Israëls, door restaurator Peter Kipp en een grote groep schilderijlijsten door de restaurator de heer Huub Baya en door het restauratieatelier van mevrouw Erika Becker. Het conserveringsatelier Jo Kempkens en Co voltooide de conservering van een groep bronzen apostelkoppen en fragmenten uit de 13^e eeuw en Archeoplan een grote groep terpenaardewerk.

In het kader van Deltaplan 2^e fase werd, met financiële steun van de Mondriaan Stichting, een plan gemaakt voor een intern textieldepot. Dit depot was dringend noodzakelijk daar de textilia al enige jaren opgeslagen waren in dozen. Het plan van eisen werd door het bedrijf Space 2000 omgezet in een ontwerp. Over de realisering, gepland in 2000, zal in het volgende verslagjaar melding worden gemaakt.

Uit eigen middelen werd een van de buitendepots voorzien van enige nieuwe stellingen voor de opslag van kleinere cultuurhistorische voorwerpen. Om veiligheidsredenen werd in de voorgevel van dit depot een loopdeur aangebracht en werden in verband met zware transporten en interne verplaatsingen een elektrische stapelaar en een schaarhefplateau aangeschaft.

In 1998 en 1999 ontbraken de gelden om verdere conserveringen/restauraties uit te voeren. Het museum beperkte zich tot de meest dringende en noodzakelijke behandelingen.

Wel werd meegewerkt met een aantal musea om een plan te ontwikkelen voor de conservering van de collectie videotapes. Deze tapes hebben de nare eigenschap om in een tijdsbestek van circa 10 jaar zodanig te degenereren dat vertoning niet meer mogelijk is. De voortgang van dit plan verliep tijdens de verslagjaren zeer traag. Mogelijke subsidiegevers waren nogal afhoudend. Ondanks deze tegenslag was de werkgroep eind 1999 nog steeds bereid om het initiatief door te zetten.

Na het betrekken van het nieuwe museumgebouw in oktober 1994 bleken de zilveren voorwerpen in het depot (kluis) te lijden te hebben van een hardnekkig terugkerende zwarte aanslag, veroorzaakt door een hoge concentratie van waterstofsulfide in de lucht. In 1996 werd advies gevraagd bij het Centraal Museum over een experiment om de voorwerpen tegen deze verontreiniging te beschermen door ieder voorwerp apart te verpakken in een hoog transparante folie, bekend onder de merknaam Melinex. De uitslag van het onderzoek viel zeer positief uit, wat in april 1998 leidde tot een over de grenzen uitstrekkend wetenschappelijk onderzoek door het Instituut Collectie Nederland te Amsterdam, Oxford Brooks University en Glasgow University. Dit onderzoek werd mogelijk gemaakt door een substantiële subsidie van de Europese Gemeenschap. In dit onderzoek worden een aantal internationale musea betrokken, waaronder het Groninger Museum. Het project was eind 1999 nog lopende.

Registratie

De in 1996 aangeschafte applicatie 'AdLib Museum' voor het digitaal vastleggen van de gegevens van de voorwerpen uit de collectie werd in 1999 vervangen door een verbeterde versie. Met name de bibliothecaris, de heer Rob Dijkstra, heeft met hulp van mevrouw Ruth Batterink een plan opgesteld voor de systematische invoer van de basisgegevens. De uitvoering daarvan werd eind 1999 opgestart, waarbij als eerste deelproject gekozen werd voor de invoer van de schilderijen. Tevens werd begonnen aan het opstellen van een handleiding, het verzamelen en bespreken van problemen die men bij de invoer tegenkwam.

Depots

Naast de depots in het museumgebouw beschikte het Groninger Museum nog over twee buitendepots. In 1998 werd in het Restauratie Atelier te Veendam nog een aanvullende ruimte gehuurd voor de opslag van meubels om meer ruimte te scheppen in de andere depots. Ondanks de getroffen voorzieningen was de situatie in de depots nog weinig bevredigend. De uitbreiding van de collectie in het laatste decennium was dermate groot dat de voorwerpen nog nauwelijks op een verantwoorde wijze opgeslagen konden worden. De wijze van opslag en de toegankelijkheid van de grote stukken (installatie en beelden) is hiervan een voorbeeld.

Aanwinsten

Beeldende kunst

Andy Warhol

Andy Warhol (1928-1987) kan beschouwd worden als een spilfiguur in de beeldende kunst van de 20ste eeuw. Warhol, die zijn loopbaan begon in 1949 als commercieel illustrator, introduceerde de beeldtaal van de reclame en de moderne communicatiemediën in de kunstwereld (Pop Art).

Bovendien bracht hij een vermenging van 'business' en 'art' tot stand, waarbij het uitgangspunt van veel reproduceren voorop stond. "I wanted to be an Art Businessman or a Business Artist" en "Repetition adds up to reputation" zijn twee van zijn bekende statements. En tenslotte verruimde hij de grenzen van de kunstdisciplines. Dat deed hij bijvoorbeeld door de vermenging van fotografie en schilderkunst, het maken van films en het opgaan in de wereld van de popmuziek, filmsterren en andere beroemdheden. Bij al die activiteiten zijn zeefdrukken een belangrijk medium geweest.

Het Groninger Museum kon in 1999 dankzij financiële steun van een particulier de beroemde serie *Flowers* (1970), die al vanaf 1981 in bruikleen was, aankopen. Ook verwierf het museum door schenking de serie *Ladies and Gentlemen* (1975) en tenslotte, door aankoop, twee reeksen tekeningen, de *Sex Parts*. *Flowers* en *Ladies and Gentlemen* representeren niet alleen de ontwikkeling van zijn zeefdruktechniek, maar ook van zijn mentaliteit en intenties. Al in zijn vroege Pop Art schilderijen gebruikt Warhol druktechnieken om de zich herhalende beelden uit de commercie vast te leggen en de suggestie te wekken dat het

Andy Warhol, Flowers, 1970
10 zeefdrukken op papier, 91,4 x 91,4 cm;
published by Factory Additions, New York

Documentatiecentrum De Ploeg

Met de komst van Kees van Twist als directeur van het Groninger Museum in 1999 kon een serieus begin worden gemaakt met het opstarten van een informatiecentrum rond De Ploeg. Het centrum dat vermoedelijk na 2001 geïnstalleerd zal worden dient het publiek aan de hand van computerprogramma's en opvraagbare documenten te informeren over De Ploeg en haar belangrijkste leden. Met het verzamelen van documenten werd reeds in 1998 begonnen en dankzij schenkingen van de familie Zuithoff, de familie Ongering, Fie Werkman, Grieta Werkman, Rob Martens, mevr. Teunisse-Hordijk, Prof. M. Sanders, Frans Wiegers, Dicky Bijlstra-van der Zee, Richard ter Borg en André Swertz alsmede de inspanningen van Robert Kremer kon dit archief in korte tijd uitgroeien tot een belangrijk en toegankelijk documentenbestand.

Geschiedenis 1998

De verheerlijking van de vrouw

De terugkeer van een verloren gewaand kunstwerk geeft altijd vreugde. Een kleine negentig jaar geleden verliet een vroeg achttiende eeuwse kamerbeschildering een huis in Groningen met bestemming Amerika. De beschildering was in 1711 door de schilder Hermannus Collenius (1650-1723) voltooid. De kamer in het zogenaamde *Huis met de Dertien Tempels* was een bezienswaardigheid en werd gelukkig voor het vertrek nog gefotografeerd. Dankzij de welwillendheid van de eigenaren Mrs. Gloria & Mr. Richard Manney en financiële steun in het bijzonder van de Vereniging Rembrandt, de Stichting J.B. Scholtenfonds Groningen, de Stichting VSB Fonds Utrecht en enkele andere donateurs zijn vier wandschilderijen en het plafond teruggekeerd in Groningen. Tijdens de manifestatie *Gouden Eeuw in Groningen* in de zomer van 1997 waren de werken in een gereconstrueerde setting te zien in het Groninger Museum.

Hermannus Collenius

Deze in 1650 in Kollum geboren schilder, was rond 1680 werkzaam op de borg Nienoord bij Leek. Hij beschilderde voor de borgheer enkele zalen en maakte talloze

De terugkomst van Cloelia bij de poorten van Rome

portretten. In 1685 vertrok hij naar Groningen en werd daar decennia lang de voornaamste schilder totdat hij in 1723 overleed. Hij liet een rijk en gevarieerd oeuvre na. Het Groninger Museum bezat reeds meerdere door Collenius geschilderde schoorsteenstukken, portretten en een allegorisch werk voor het stadsbestuur en een voor de RK kerk. Met de aankoop van de kamerbeschildering *De Verheerlijking van de vrouw* bezit het Groninger Museum nu ook een prachtig voorbeeld van Collenius monumentale werk.

Het Huis met de Dertien Tempels

Dit is een van de beeldbepalende panden aan de oostzijde van de Oude Boteringestraat. Het huis werd bewoond door voorname families en in 1706 verkocht aan Theodorus van Brunsvelt en Margaretha Jacomina Emmius. Zij lieten het toen vervallen huis moderniseren en verrijkten het met een beschilderde kamer. Het plafond met als thema *De verheerlijking van de vrouw* zette de toon voor de hele kamer. In het centrale deel lijkt de toeschouwer in de wolkenhemel te kijken

waar een vrouw zittende op een wolk werd verwelkomd door een andere vrouw. Twee putti komen haar een lauwerkrans brengen. Dit alles wordt gadegeslagen door de goden Juno met haar pauw en Jupiter met zijn adelaar. Veldman interpreteert de beschrijving van het plafond niet als een specifiek verhaal, maar meer als de verheerlijking van de vrouw in het algemeen of wellicht de vrouw des huizes in het bijzonder. Tegenover de schoorsteenmantel was de deur van de zaal. Dat werd in het plafond aangegeven met een kleine voorstelling van de stichters van Rome, Romulus en Remus die gevoed worden door een wolvin.

Tot zover het monumentale plafond. Aan de wanden hingen zes grote schilderijen met weergaven van verhalen uit de Grieks - Romeinse traditie waarin vrouwen een hoofdrol speelden. Links en rechts van de schoorsteenmantel waren schilderijen aangebracht met het verhaal van Cloelia. Zij was met enkele andere patricierskinderen in gijzeling gegeven aan de Etruskische koning Porsenna, maar wist te paard te ontsnappen naar Rome. De Romeinen stuurden haar echter weer naar koning Porsenna terug, want het paste een gijzelaar niet te ontsnappen. Teruggekomen bij Porsenna had Cloelia het lef voor het lot van haar metgezellinnen te pleiten. De koning was zo onder de indruk van haar dapperheid dat hij haar en enkele anderen vrijliet. Zowel haar aankomst te Rome als het pleiten voor haar gezellinnen worden in beeld gebracht. Recht hier tegenover naast de deur hingen twee doeken die de aristocratische Romein Coriolanus laten zien. Deze voelde zich miskend door zijn vaderstad en besloot over te lopen naar de vijand. Op het ene schilderij trachtten zijn moeder Veturia, vrouw Volumnia en zijn kinderen hem tevergeefs tegen te houden. Op het andere schilderij proberen tijdens het beleg van Rome dezelfde vrouwen Coriolanus te vermurwen het beleg op te geven. Eén kant van de zaal was voorzien van ramen, maar daar tegenover hingen op de wand twee grote doeken met ertussenin een deur. Een toont Masinissa, een Afrikaans veldheer die verliefd werd op Sophonisba, de vrouw van zijn tegenstander. Hij kreeg van hogerhand te horen dat hij met haar moest breken. Zij besluiten middels een gifbeker samen de dood te kiezen. Het laatste grote schilderij had de edelmoedigheid van de Romeinse veldheer Scipio als onderwerp. Scipio werd uit de

Cloelia pleit bij Porsenna voor haar metgezellinnen

Veturia, Volumnia en Coriolanus

Sophonisba en Masinissa

krijgsbuit een meisje toegewezen, maar nadat hij vernam dat zij al verloofd was, gaf hij haar onvoorwaardelijk terug aan haar ouders.

Naast deze grote schilderijen waren er in de kamer drie kleinere waarvan de huidige verblijfplaats onbekend is. Het schoorsteenstuk had als onderwerp de bevrijding van Andromeda. Zij zat als offer voor een zeemonster aan een rots gekluisterd maar werd door Perseus bevrijd. Boven de zijdeur een schilderij van *Tijd* in de vorm van een oude man met naast hem het *Huis met de Dertien Tempels* voor de verbouwing. Het schilderij boven de hoofddeur had als onderwerp *Architectura* in de vorm van een jonge vrouw met daarbij een afbeelding van het verbouwde huis.

Geschiedenis 1999

Gouden afslag florijn

De Vereniging van Vrienden reikte het museum de helpende hand toen een bijzondere munt verworven kon worden. Voor de Franse tijd hadden elke provincie en sommige steden een eigen munthuis en muntmeester. Zo ook de provincie Groningen. Deze muntmeesters hadden enige bijverdienste in het slaan van bijzondere afslagen van gangbare munten. Afslagen uit een dikker of een vierkant zilver plaatje, maar ook afslagen in goud. Deze bijzondere munten werden vaak als nieuwjaarsgeschenk weggeven

en zijn zeker in goud hoogst zeldzaam. Het verworven exemplaar – afslag van een florijn van 28 stuivers uit 1675 - werd in 1933 geveild als afkomstig uit de verzameling van het Fürstenbergischen Münzkabinet uit Donausingen. Het was geslagen door muntmeester Caspar Boom, maar het stempel was gesneden door Jan de Booser, een van de bekwaamste Groninger zilversmeden uit de tweede helft van de 17e eeuw. Met deze gouden florijn is een mooie aanwinst voor het muntkabinet van het Groninger Museum – het oudste, reeds in 1833 gestarte onderdeel van het museum.

*Gouden afslag florijn, goud
aankoop met steun van de Vereniging van
Vrienden van het Groninger Museum*

Calendarium

Een eeuwigdurende kalender met een inscriptie van het jaar 1754 en het familiewapen van de Groninger burgemeestersfamilie De Drews complementeert het beeld van de Groninger patriciërs, rijk en geïnteresseerd in wetenschap en kunst. Slechts weinig is hierover bekend en het Groninger Museum wilde dit calendarium graag aan zijn collectie toe-

voegen. De Commissie van Spijsuitdeling was bereid dit zeldzame voorwerp te kopen en aan het museum in bruikleen te geven.

Het calendarium is niet gesigneerd. Het kan in Groningen gemaakt zijn, maar het is ook goed mogelijk dat de familie De Drews het in Holland kocht. Tenslotte waren er steeds Groningers als afgevaardigde naar de Staten Generaal of voor andere zaken in het westen.

Archeologie 1998

Urn uit de Volksverhuizingtijd

Slechts bij hoge uitzondering accepteert het museum een bodemvondst met onbekende herkomst. De vindplaats is immers bij bodemvondsten een van de belangrijkste kenmerken. Toch werd een uitzondering gemaakt voor dit mooie eenvoudige maar voor zijn tijd zo typerend potje. Het werd in de jaren vijftig voor zo'n 10 gulden gekocht bij een rommelaar op de Grote Markt. Volgens de verkoper was het gevonden op het Hogeland. Dat geeft nog geen toereikende informatie over de vindplaats. De pot is typerend voor de periode van en vooral na de volksverhuizingtijd, de 6^e en 7^e eeuw na Christus. Veel van deze gave potten werden als urn voor het begraven van crematieresten gebruikt. Helaas blijft onzeker of dit potje daarvoor diende. Het potje heeft een uitstraling die eerder op een zandbodem dan op een kleibodem wijst. Het zal wel altijd onbekend blijven waar het gevonden werd, maar het is mogelijk dat het potje gewoon in de stad gevonden werd. Het is nog niet bekend waar in de stad Groningen in de 6^e/7^e eeuw een grafveld met gecremeerde doden lag. Gelet op waarnemingen zowel in het kustgebied als in het Drentse achterland is een dergelijk grafveld wel te verwachten in het gebied van de Groninger binnenstad.

Kokerbijl bronstijd

Al in 1955 beschreef de conservator archeologie van het Groninger Museum een aantal bijzondere vondsten uit Wedde gedaan door de heer A.R.Kraai. Hierbij was ook deze mooie kokerbijl uit de bronstijd.

In 1998 besloot de familie – door bemiddeling van provinciaal archeoloog dr. H.A. Groenendijk - de voorwerpen van hun overleden vader aan het Groninger Museum te schenken. De collectie kon zo verrijkt worden met voorwerpen uit de steen- en bronstijd.

Archeologie 1999

Zilverbaar uit de Vikingentijd

De roof- en handelstochten van de Vikingen vormen een spannend onderdeel van de Europese geschiedenis. Uit de geschreven bronnen bleek dat ook de Friese landen langs de Noordzeekust, waartoe ook de Groninger Ommelanden gerekend kunnen worden, meermalen met een bezoek van de Noormannen werd vereerd. Helaas lukte het nooit goed om bodemvondsten met deze rooftochten in verband te brengen. Vele voorwerpen die in Scandinavië typisch zijn voor Vikingen haalden deze uit onze streken en daarom zijn zij niet typisch voor Noormannen. De laatste jaren echter zijn er vondsten gedaan die wel karakteristiek zijn voor de Vikingen. Op het eiland Wieringen werd tot tweemaal toe een schatvondst gedaan met zilveren voorwerpen en munten die ten dele en zekere in de samenstelling kenmerkend zijn voor Vikingen. Voor de Vikingen was het gewicht en niet de vorm van zilver van doorslaande betekenis. Zo werden bij hen zilverbaren gebruikelijk. Het zijn ruw gevormde lagnwerpige staafjes zilver die eventueel ook weer in stukken gebroken konden worden. In het Karolingische Rijk, waartoe de Friese landen behoorden, was het verboden handel te drijven met zulke baren. Handel moest met muntgeld gedreven worden.

In 1999 werd een dergelijk staafje in een Groninger wierde - de kloosterwierde van Warffum – gevonden. Het staafje is 9,2 cm lang met een hoogte en dikte van 0.8 bij 0.6 cm. Over de betekenis van het staafje in de wierde kan slechts gespeculeerd worden. Onderdeel van een schatvondst lijkt het niet te zijn. Door aankoop kon het Groninger Museum deze belangrijke getuigenis van de rooftochten der Noormannen verwerven.

Kunstnijverheid

Chinese rolschildering op zijde, midden 18e eeuw

De afbeelding op deze hangrol toont een Europese vrouw met een bloem in haar hand, geschilderd in pastelverf op nu (?)gebruinde zijde.

Een dergelijk onderwerp was zeer ongebruikelijk in de Chinese schilderkunst, waar men zich richtte op traditionele onderwerpen als het landschap, vogels, bloemen en andere onderwerpen uit de natuur, interieur scènes of historiserende scènes. Deze schildering was evenmin bestemd voor de export, zoals men wellicht zou denken gezien het onderwerp.

In China bestond al sinds het eind van de 17e eeuw een grote interesse voor 'Westerse zaken', niet alleen voor Westerse kunst en de technieken die daarbij te pas kwamen, maar ook voor Westerse technologie zoals ballistiek, astronomie en tijdmeting, chemie en metallurgie. Belangrijk in dit verband waren de Jezuïeten die bij het Keizerlijk Hof in

Beijing in hoog aanzien stonden en de beschikking hadden over werkplaatsen en Chinese ambachtslieden.

Zoals in het Westen de 'Chinoiserie' mode was, zo was in China in de 18e eeuw de 'Europeanerie' een aspect van de Chinese cultuur die vooral in hofkringen veel aandacht kreeg. Onderzoek hiernaar staat nog in de kinderschoenen, maar het is duidelijk dat wat wij nu 'export kunst' voor het Westen noemen (porselein, lakwerk, textilia, houtsnijwerk, ivoor, etc.) deels ook door een beperkte Chinese cliëntèle werd gewaardeerd.

De mode werd sterk gestimuleerd door keizer Qianlong (1736-1795) die buiten Beijing een zomerpaleis in Franse rococostijl liet bouwen, de Yuan-Ming-Yuan. Een formele tuin met vijvers, fonteinen en een labyrint omgaf het complex van gebouwen, uitbundig versierd met a-symmetrische guirlandes, hermen, rocailles en andere typisch Europese siermotieven. Het interieur was eveneens in Westerse stijl aangekleed. Helaas werd het paleis in de 19e eeuw door de geallieerde Europese legers grondig verwoest.

De nu verworven schildering past in deze mode. Het is niet meer te achterhalen of hij ooit in het zomerpaleis hing, maar ook andere hovelingen en prinses omgaven zich met Westerse kunst en de schildering zal voor die groep van afnemers gemaakt zijn.

Dergelijke schilderijen zijn nu uiterst zeldzaam geworden. Het Rijksmuseum bezit een hangrol van een Europeaan met bediende (ooit getoond op onze tentoonstelling *Licht uit het Oosten*), maar verder zijn voorzover bekend in Nederland dergelijke stukken niet aanwezig.

Voor de collectie van het Museum, die de Oost-West interacties niet alleen met por-

Chinese rolschildering op zijde, midden 18e eeuw

Langdurig bruikleen J.B. Scholtenfonds, Groningen

selein en lakwerk inhoud wil geven, maar ook met andere voorbeelden wil aantonen, is dit een buitengewoon welkome en kunsthistorisch zeer waardevolle aanwinst.

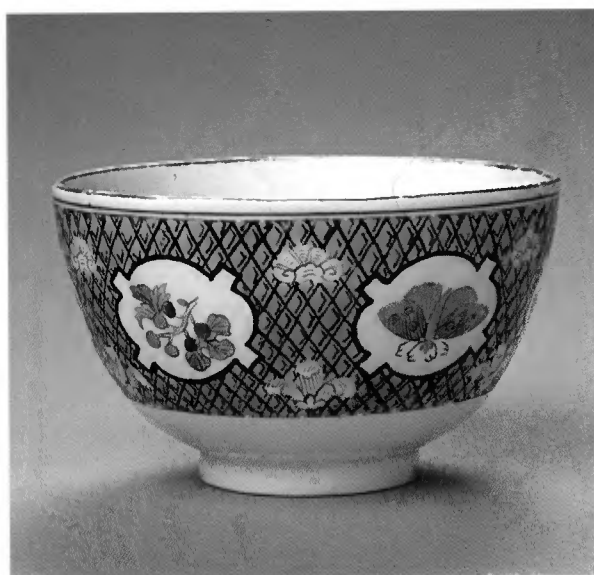
Kop, Duitsland, Meissen porselein, 1740-1750

Het wekt wellicht enige verbazing om in deze bijdrage een stuk Duits Meissen porselein besproken te zien. Als u de voorstelling echter aandachtig bekijkt, zal de reden u wellicht duidelijk worden. In fraaie, helder emailkleuren op de glazuur is binnenin een scène afgebeeld van Chinese figuren bij een begroeide poort of paviljoen. Op het geronde dak groeien vier boompjes, tegen de zijkanten groeien bloeiende planten. De buitenkant vertoont cartouches met een vlinder of bloem en palmetten uitgespaard in het geometrische diamantwerk. Deze voorstelling is direct ontleend aan het zogenaamde Pronk porselein, dat wil zeggen Chinees porselein dat versierd is naar ontwerpen van de Amsterdamse kunstenaar Cornelis Pronk. In de tweede helft van de jaren '30 van de 18e eeuw bestelde de VOC bij Pronk een aantal ontwerpen voor porselein om die in China te laten uitvoeren. Er zijn er vier bekend, waarvan het "Prieel" de laatste was. Het Groninger Museum heeft in 1980 als eerste met een onderzoek en tentoonstelling dit Pronk porselein onder de aandacht van vakgenoten en verzamelaars gebracht, en sindsdien is porselein met deze ontwerpen – De Parasoldame, de Drie en de Vier Doktoren en dan dus ook Het Prieel – zeer gezocht. Hoewel de prijzen na de tentoonstelling en publicatie van de catalogus razendsnel stegen, is het museum er toch in geslaagd dit Pronk porselein te blijven verzamelen. Als enige ter wereld kan het nu een goed overzicht van de verschillende versiering tonen, maar ook van de Chinese imitaties en vereenvoudigde varianten die tot diep in de 18e eeuw werden vervaardigd. Dat ook in Europa kopieën gemaakt waren was bekend, maar een dergelijk stuk kon nog niet verworven worden. Dat nu een zeer zeldzaam Meissen voorbeeld met de nauwgezet gekopieerde afbeelding van het Prieel aan de collectie toegevoegd kon worden stemt tot vreugde. Het enige andere bekende Meissen exemplaar (beide koppen behoorden mogelijk tot een theeset) bevindt zich in het Metropolitan Museum in New York (Irwin Untermyer collection).

Kop, Duitsland, Meissen porselein, 1740-1750

Permanent bruikleen van de Commissie tot Spijsuitdeling te Groningen

Schotel, Chinees porselein, c 1740

De schotel heeft een geprofileerde rand met een versiering van vier schelpmotieven in relief. De bodem heeft, zeer ongebruikelijk voor Chinees porselein, geen voetring maar een serie minutieuze proenen waarop het stuk gebakken is. Op de rand en wand zijn bloemtakjes in onderglazuur-blauw afgebeeld. Het centrum, binnen een verhoogde

Schotel, Chinees porselein, c 1740
Aankoop Porseleinfonds M.A. de Visser

ken met een dergelijke voorstelling grotendeels een Nederlandse herkomst hebben. Interessant is een schoteltje met dit motief in het Museum Kasteel Sypestein in Loosdrecht, waarop aan de achterkant met inkt in een 19e eeuw handschrift is geschreven: "Chineesche Begrafenis". Dat zal zeker niet het onderwerp van deze voorstelling zijn geweest, maar het onderstreept eens te meer de Nederlandse connotatie.

Het Groninger Museum, met zijn aandacht voor het Oosterse export porselein voor de Nederlandse markt, beschikte nog niet over een dergelijk bijzonder stuk. En wellicht herkent een lezer de voorstelling, zodat deze eindelijk 'geplaatst' kan worden.

Schotel, Chinees porselein, 1534

Diepe schotel op voetring. Versierd in onderglazuur-blauw. Op de buitenzijde van de wand een doorlopend patroon van lotusbloemen en -ranken. Op de binnenzijde van de wand drie maal een golf en een rots, op het plat een gevleugelde wolkendraak boven schuimende golven. Onder op de bodem in een dubbele cirkel een zeskaraktermerk met de cyclische datering voor 1536 (Da Ming Bing Shen Nian Zhi – Gemaakt in het jaar 1536

Schotel, Chinees porselein, 1534
Aankoop porseleinfonds M.A. de Visser

rand, toont een raadselachtige scene. Op een landtong in een zee of brede rivier liggen en staan een aantal donkere figuren met kroeshaar. Recht ligt een persoon bij een bundel kleren, links staan twee kinderen te wijzen. Geheel links rijst een rots begroeid met een boom op.

Deze dramatische voorstelling is ondanks onderzoek van velen nog steeds niet verklaard. Sommigen houden het op schipbreukelingen, anderen op slaven terwijl in het buitenland veelal gedacht wordt aan een episode uit de ontdekkingsreizen van Captain Cook in de Stille Zuidzee. Recent onderzoek door Leidse studenten bracht evenmin de Europese prent aan het licht die ongetwijfeld model stond en door de Chinese porseleinschilder nauwgezet werd nagetekend.

Serviesgoed met een dergelijke voorstelling schijnt voor de Nederlandse markt gemaakt te zijn, aangezien de weinige stuk-

van de grote Ming Dynastie). Het glazuur is wat vettig en lichtgrijs. De schotel is stevig, de bodem wat bol zoals gebruikelijk voor export porselein uit deze periode.

Het kraakporselein, het hier nog steeds veel verbreide, eerste Chinese exportporselein dat door de VOC naar Nederland verscheept werd, was zelf het resultaat van een ontwikkeling in export porselein die al vroeg in de Ming periode begon. Het is dan ook vanzelfsprekend dat het museum enkele 15e en 16e eeuwse voorbeelden in de collectie heeft waarmee dit kan worden geïllustreerd. Deze schotel is een prachtig voorbeeld van de krachtige stijl die zich in de 16e eeuw op export porselein ontwikkelde, met motieven uit de natuur en fabeldieren die voor een grote diversiteit van afnemers interessant was, inclusief de Islamitische handelaren die liever geen

mensfiguren afgebeeld zagen. De draak zelf is natuurlijk een oeroud Chinees motief, symbool voor het mannelijke, de kosmos, de verbintenis tussen hemel en aarde (water en lucht) en symbool van de Keizer. De luchtdraak met puntige vleermuisvleugels is typerend voor deze periode. Hij maakt tot het eind van de 16e eeuw nog furore maar sterft dan uit en wordt vervangen door ongeveugelde draken.

Zeer bijzonder is de cyclische datering. Gedateerde stukken zijn zeldzaam, zeker in de 16e eeuw, en zijn daarom van speciale documentaire betekenis. De cyclus telt 60 jaar en als geen nadere aanduiding van een keizer is gegeven kan het lastig zijn om te bepalen welke cyclus geldt, maar hier is ten eerste de dynastie gegeven (de Ming) en ten tweede zijn de stijl, de versiering en de makelij duidelijke aanwijzingen.

De schotel komt uit de verzameling van Richard Kilburn. Hij was een zeer vooraanstaand geleerde, die onder meer naam maakte met de eerste monografie over Overgangsporselein (*Transitional Wares and their Forerunners*, Hong Kong, 1981). Zijn erven bepaalden dat het museum recht van eerste koop had gezien de bijzondere collegiale verhouding in de afgelopen decennia.

Zilveren sier van huize De Wolf

Jonkheer Wicher M. de Marees van Swinderen en zijn broer Jonkheer Rene de Marees van Swinderen, beide woonachtig in de Verenigde Staten, schonken het Groninger Museum in 1998 een tweetal opmerkelijke sets zilveren voorwerpen, welke een kleine eeuw geleden gemaakt werden voor Huize de Wolf bij Haren.

Het betreft een zilveren kaptafelset bestaande uit twee borstelhouders en een kamhouder gemaakt door de Groninger zilversmid Lambertus Hofstee-Deelman in 1908. De borstelhouders zijn versierd met een gedreven versiering van het 'Huis de Wolf' binnen een cartouche van twee bloeiende bloemtakken. In een ovaal staan de initialen 'AW'.

De andere set is een zilveren theeset bestaande uit een theepot op komfoor, een suikerpot en een melkkannetje. Deze theeset is eveneens gemaakt door Lambertus Hofstee-Deelman in 1910. Naast een overdadige bloemversiering zijn op de voorwerpen aan de ene zijde het 'Huis de Wolf' en aan de andere zijde een voorstelling van een drafbaan met een paard en een sulky met eronder de ingegraveerde tekst '16 April 1910' afgebeeld.

De voorwerpen zijn afkomstig van de moeder van de schenkers, Anna Jeanette de Marees van Swinderen – Wassenaar, geboren 3 september 1894 in het 'Huis de Wolf' te Haren. De initialen 'AW' op de kaptafelset staan voor Anna Wassenaar en vermoedelijk heeft zij de set gekregen voor haar 14^e verjaardag. Haar vader Atze Wassenaar

(1867-1911?) liet in 1892 'Huis de Wolf' bouwen en in 1917 werd het huis door zijn weduwe verkocht aan de Rijksuniversiteit Groningen die het tot april 1998 in bezit had. Atze Wassenaar hield renpaarden en nam overal in het land aan wedstrijden deel. De voorstelling op de theeset verwijst waarschijnlijk naar een belangrijke gewonnen wedstrijd. De decoratie op deze voorwerpen past uitstekend bij de eclectische stijl waarin Huize de Wolf is gebouwd: protserig en overdadig versierd. De voorwerpen zijn zo een voorbeeld van de tijdgeest. Door de industriële revolutie werden in deze tijd de meeste zilveren voorwerpen in fabrieken gemaakt, maar voor zulke specialiteiten kon, zo blijkt, een beroep op Groninger zilversmeden worden gedaan.

Lit. Groninger Volksalmanak 1960, pp. 86 – 97

Voor de Menkemaborg

De Menkemaborg werd in 1921 door de erfgenamen van de laatste bewoners vrijwel leeg aan het Groninger Museum geschonken. Het museum heeft sindsdien van vele kanten, waaronder erfgenamen van de borgfamilie, voorwerpen gekregen ten behoeve van de aankleding. In 1927 is de borg opengesteld als museum en in 1970 is de Stichting Museum Menkemaborg opgericht die zorg draagt voor het beheer en de exploitatie van de borg en de omliggende tuinen. De borg zelf bleef aangekleed met voorwerpen van het Groninger Museum.

Met het oog op presentaties in de Menkemaborg schonk mevrouw E.M.L. Halbertsma – van Suchtelen van de Haare in 1998 een aantal voorwerpen afkomstig van haar Groninger familie. Haar betovergrootvader Antoon Hendrik Pieter Carel van Suchtelen van de Haare (1799-1887) was gehuwd met Jkvr. Maria Elisabeth Reiniera Alberda van Menkema (1798-1857). Maria Alberda was de kleindochter van Jhr. Mr. Gerhard de Hertoghe van Feringa.

De schenking omvatte ondermeer achttien zilveren couverts (een couvert bestond in de 18^e eeuw uit een lepel en een vork). De lepels hebben een ovale bak en de lepels en vorken hebben een dubbel lof (op de achterzijde de verbinding tussen steel en bak). Op de achterzijde bovenaan de steel is het wapen van de Hertoghe van Feringa gegraveerd.

De achttien lepels en vorken zijn door drie verschillende Groninger zilversmeden (bij)gemaakt. Acht lepels en negen vorken zijn gemaakt door Hermannus Scherphuis in 1734/35, vier lepels en drie vorken zijn gemaakt door Hillegien Abrahams (de weduwe van de zilversmid Berend Pootholt) in 1760/61 en zes lepels en zes vorken zijn gemaakt door Lucas van Giffen II in 1778/79.

Een zilveren vuurkomfoor op een houten onderschotel gemaakt door de Amsterdamse zilversmid Diederik Lodewijk Bennewitz in 1804. De komfoor staat op drie pootjes die versierd zijn met een gestileerd takje. De bak heeft een wijdlopende liprand met een versiering van drie lijntjes langs de rand. Op de wand is het alliantiewapen Alberda van Menkema – Van Suchtelen van de Haare ingegraveerd.

Twee kop en schotels gemaakt van europees porselein in het midden van de negentiende eeuw. Het witte porselein is versierd met gouden randjes en op het ene kopje is in een goudgerand medaillon van bladeren het in zwart-wit uitgevoerde portret afgebeeld van: Jkvr. Maria Elisabeth Reiniera Alberda van Menkema en op het andere kopje het portret van haar echtgenoot Antoon Hendrik Pieter Carel van Suchtelen van de Haare.

Als toegift werd een nieuwjaarswens door A.H.P.C. van Suchtelen van de Haare aan zijn kleinzoon 5 januari 1883 geschonken:

Als je maar moed houdt
 En je hart steeds in gloed houdt
 En pit in je bloed houdt
 En kracht in je voet houdt
 En je hand aan je hoed houdt
 En je onder alles maar goed houdt
 Dan gaat het je niet slecht
 En komt alles terecht.

Grote schenking streeksieraden

Mevrouw Tineke Clevering-Meijer's grote belangstelling voor de Groninger dracht is welbekend. Naast het vele dat zij voor het Hogelandster culturele leven deed, verzamelde zij tijdens haar leven een groot aantal streeksieraden. Deze waren reeds enige jaren in bruikleen bij het Groninger Museum. In 1998 besloot haar man deze collectie van zo'n honderd voorwerpen aan het museum te schenken. Het Groninger Museum heeft sinds honderd jaar een deelcollectie ontwikkeld, waarvoor deze bijzondere gift een interessante uitbreiding vormt. De collectie omvat prachtige oorijzers, hoofdsieraden en halskettingen. De interessantste stukken waren te zien op de exposities *Goud en zilver van het Groningerland* (1984/85) en *Groninger Dracht* (1995). Toekomstige presentaties over de Groninger streekdracht zullen vrijwel altijd stukken uit haar verzameling omvatten.

Lit. J.H. Leopold, 1984: *Goud en zilver van het Groningerland*.

Suikerstrooier

Het Groninger Museum beoogt met zijn verzameling Groninger zilver een beeld te kunnen geven van het vakmanschap van de Groningse zilversmeden door de tijd heen. Daartoe behoort een selectie van de toonaangevende zilversmeden en een variatie aan verschillende typen van hun werk. Zilverwerk voor kerken, gilden, waterschappen en bestuurders, maar ook zilverwerk voor privé gebruik. Binnen dit kader kon in het najaar van 1999 een Suikerstrooier, gemaakt in 1787/88 door de Groninger zilversmid Henricus Hubert, verworven worden. Een suikerstrooier van Groninger makelij was tot nu toe onbekend en Hubert was een vooraanstaand zilversmid, dus was dit voorwerp voorbestemd voor de collectie van het museum. Gelukkig waren de vrienden van het Groninger Museum bereid de onverwachte, maar zo welkome, aanwinst voor het museum mogelijk te maken.

Nationaal Ontbijtlaken 1945

Soms vallen kunstnijverheid en geschiedenis prachtig samen. Het Groninger museum kon van een particulier een tafellaken kopen dat op initiatief van de textielhandelaar Gerben Ferwerda aan het eind van de oorlog was ontwikkeld. Ferwerda vertelde zelf over dit laken: *"Einde 1943 rijpte bij ons het idee, om met iets bijzonders voor de dag te komen op de dag van de vrede. We lieten een ontbijtlaken ontwerpen met motieven aan de oorlog ontleend. Met deze tekening, genaaid tussen twee badhanddoeken, reisden we naar een van onze bekendste textiel fabrieken van wie we wisten dat de directie goed Nederlands was. Het dreigde op niets uit te lopen doordat de fabriek niet meer over grondstoffen beschikte. Veertien dagen later kreeg de fabriek echter de opdracht om voor de Duitsers honderdduizend handdoeken te weven en werden hen grondstoffen ter beschikking gesteld uit Duitsland. Deze grondstoffen (nl. celvezel) leenden zich voor het weven van het Bevrijdingstafellaken en werden de voorbereidende werkzaamheden voor het weven des nachts gemaakt door de fabrikant met enige getrouwen en G. Ferwerda op een plaats buiten de fabriek. Einde 1944 was het laken weefklaar, zodat direct kon worden begonnen als de Duitsers wegtrokken met achterlating van de grondstoffen. Clandestien waren er reeds 1944 exemplaren geweven. Maar*

jawel, de Duitsers trokken weg in 1945 doch namen de grondstoffen mede.” Op de eerste dagen na de bevrijding etaleerde Ferwerda het nationaal ontbijtlaken met zijn tweede product, de bevrijdingshanddoek. De 144 tafellakens, vervaardigd uit de Duitse celvezel, waren in 45 minuten tijd uitverkocht. Uiteraard werden nieuwe linnen tafellakens gemaakt. In totaal verkocht Ferwerda in de jaren 1945 tot 1948 29.442 tafellakens en 24.241 handdoeken.

In het midden van het tafellaken is de Cuneratoren in Rhenen geweven als symbool van het begin van de oorlog met zware gevechten bij de Grebbelinoe. Het einde van de oorlog wordt weergegeven door de Nederlandse Leeuw die de vlag, voorzien van het hakenkruis, met een dolk doorsteekt. De ingeweven tekst rondom het middenmotief is een spreuk van Willem Bilderdijk:

Holland groeit weer

Holland bloeit weer

Hollands naam is weer hersteld,

Holland uit het stof herrezen

Zal nu weer ons Holland wezen.

Het ontbijtlaken heeft rondom een rand, bestaande uit een oranje-rood-wit-blauwe, aaneengesloten baan. Bij wijze van uitzondering zijn de appeltjes door een goed gebruik van de technische mogelijkheden ook zuiver oranje gekleurd.

Ferwerda sprak in de bijgeleverde folder - helaas niet bij het aangekochte exemplaar aanwezig - de hoop uit dat het tafellaken ieder jaar op nationale feestdagen zou worden gebruikt, *“ dan blijft het een familiestuk, dat steeds in waarde stijgt en bij het nageslacht de herinnering aan onze bange jaren levendig houdt.”*

tekst ontleend aan I. de Roode & S. de Zoete, *Met Wilhelmina aan tafel, Nederlands gelegenheidsdamast 1898-1998*, 78-79.

Bibliotheek en informatiecentrum

Nadat het informatiecentrum in 1997 is verhuisd naar het voormalige prentenkabinet moesten in de verslagjaren 1998 en 1999 de documenten tot driemaal toe opnieuw van de planken worden gehaald. Door de hoge waterstand in oktober 1998 kwam ook het informatiecentrum onder water te staan. Niet alleen de vloerbedekking maar ook de vlonders onder de rolkasten werden hierdoor vernield. Door de haastige ontruiming was het noodzakelijk alle boeken opnieuw te ordenen en te sorteren. Gelukkig zijn geen documenten beschadigd. In oktober 1999, een jaar na de overstroming, kon het informatiecentrum definitief worden ingericht.

Door het vele in- en uitpakken en verhuizen kwamen de normale werkzaamheden geruime tijd stil te liggen.

Ondanks alle tegenslagen zijn er in 1998/99, 6.732 boeken en artikelen ingevoerd in het geautomatiseerde catalogussysteem Adlib Bibliotheek. Het totaal kwam op 23.325 ingevoerde records.

Afgeschreven werden 893 boeken (waarvan er 632 waren ingevoerd in Adlib bibliotheek). De afgeschreven boeken hebben een plaats gevonden in de Bibliotheek van de RUG, in ruil voor faciliteiten.

Er is een begin gemaakt met het opzetten van het De Ploeg Informatiecentrum. Dit informatiecentrum moet het kenniscentrum worden over de kunstenaarsvereniging De Ploeg.

De ordening van het foto- en grootbeelddia-archief voor beeldende kunst is afgerond. De beeldarchieven van overige aandachtsgebieden moeten de komende jaren geordend worden.

De ordening van het kleinbeeld dia-archief verloopt traag door de grote aantallen en grote chaos waarin de dia's zijn aangeleverd. Een voorlopige schifting en ordening zijn gemaakt.

Na het vertrek van de medewerkers collectiedocumentatie is de uitvoering van de geautomatiseerde collectieregistratie door het informatiecentrum overgenomen. Voor de verzorging van de uitvoering hiervan zijn drie ID-banen gecreëerd.

In 1998 werd afscheid genomen van de medewerker de heer A. Daoud. Hij is nu werkzaam als programmeur in de IT-sector. Zijn WIW-baan werd niet opnieuw ingevuld. De bibliotheekmedewerker, de heer K. van Sinderen verruilde zijn WIW plek voor een ID-baan, evenals de heren R. Hoekstra en M. de Leeuw, voorheen werkzaam als gastheer in het museum. Zij zijn nu werkzaam als documentatiemedewerker o.a. ten behoeve van de geautomatiseerde collectieregistratie. Het aantal medewerkers is hierdoor gegroeid van vijf naar zes.

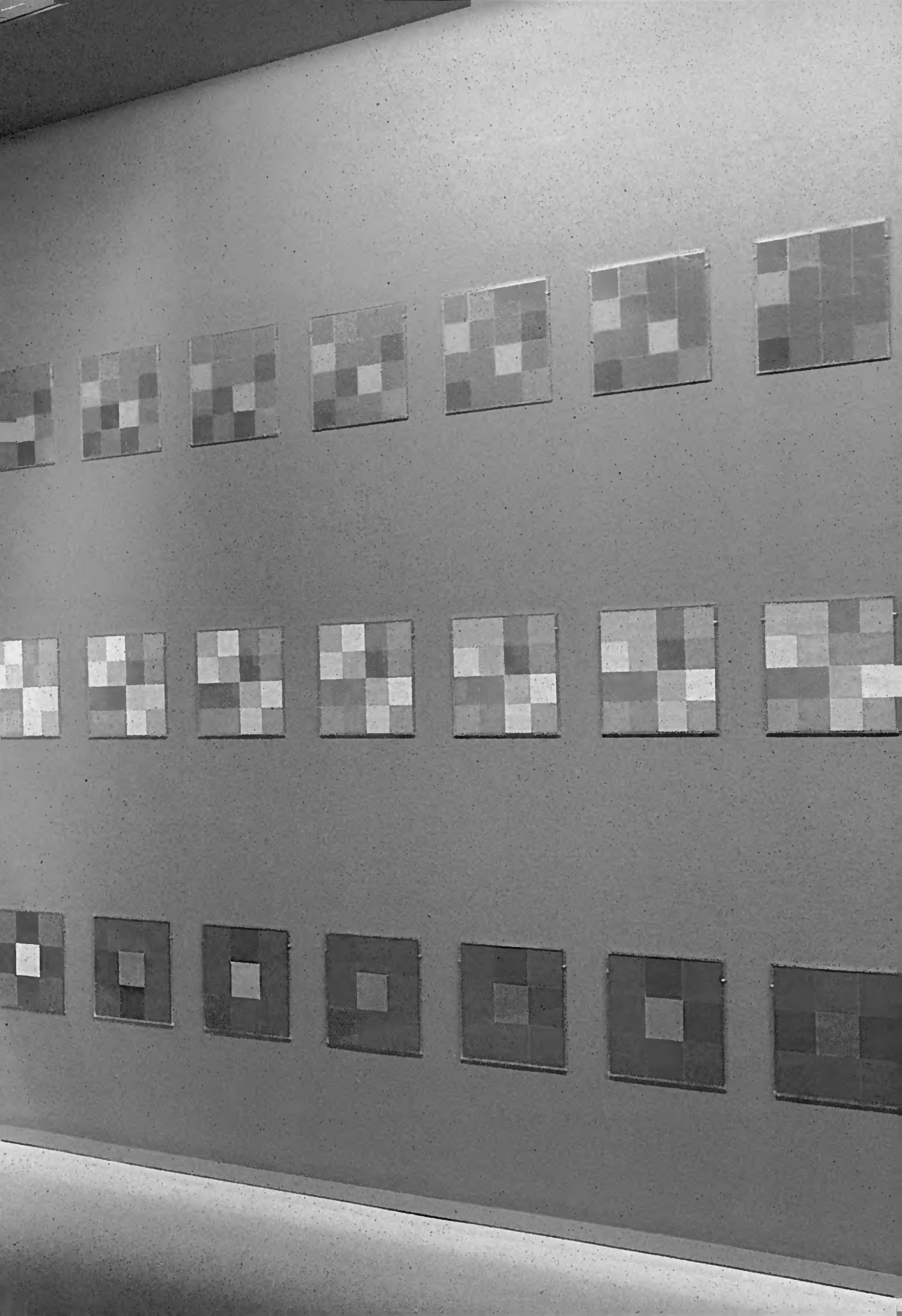
COMME DES GARÇONS

PHILIPPE STARCK

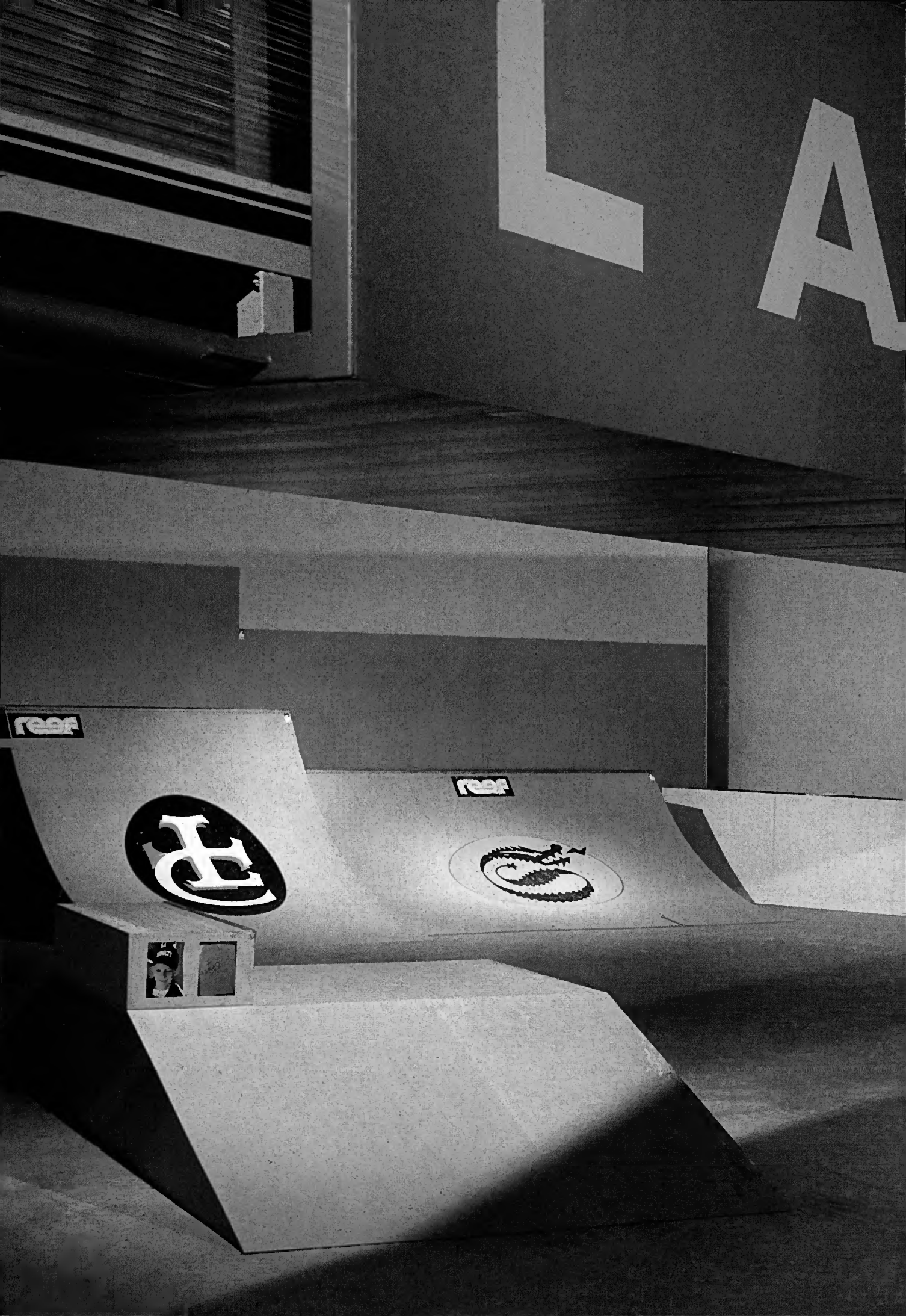

RRRY

CLARK

Communicatie en publiciteit

1998

De grote variëteit aan tentoonstellingen met regionale, nationale en internationale onderwerpen heeft gezorgd voor veel media-aandacht in 1998. Het krijgen van free publicity is een van de speerpunten van het marketingbeleid van het museum. De tentoonstellingen *Tuinhuisjes* van Piet Hein Eek, *De Ploeg. Variatie in kleur, verf en vorm* en Micha Klein zorgden voor de meeste publieksgroepen.

De nationale en regionale bladen en dagbladen, de nationale en regionale televisie- en radiostations hebben regelmatig aandacht besteed aan het Groninger Museum. Deze media-aandacht is terug te vinden in een publiciteitsoverzicht dat voor iedere tentoonstelling wordt samengesteld.

De grootste publiciteitsklapper was de expositie *The Virtual World According To Micha Klein*. Deze tentoonstelling werd georganiseerd in het kader van 100 jaar Rabobank. Door een samenwerkingsverband met de Rabobank kon er meer publiciteit gegenereerd worden. Er werden twee persbijeenkomsten gehouden: één in Groningen en één in Amsterdam. In totaal hebben ongeveer 60 journalisten de persbijeenkomst bezocht. Naast de gebruikelijke promotiemiddelen als affiches, museumkrant en flyers zijn er boomerangkaarten uitgegeven en er werden advertentiecampagnes gehouden in de landelijke dagbladen en het Nieuwsblad van het Noorden. De nationale televisie RTL live en VPRO zonden beelden uit van de tentoonstelling en TMF heeft verslag gedaan van de opening. De VJ Party van Micha Klein kon live gevolgd worden op onze internetsite, die door 100 bezoekers per uur bezocht werd.

De tentoonstelling *What Remains?* trok op een andere manier de aandacht. Centraal in de tentoonstelling stonden ervaringen die gerelateerd waren aan het menselijk bestaan als dood, verval, verlies en herinnering. De onderlinge Begravenis- en Crematievereniging Algemeen Belang U.A. te Groningen was hoofdsponsor van de expositie. Ter gelegenheid van haar 65-jarig jubileum kreeg het museum de opdracht een rouwsuite te ontwerpen voor het crematorium in de stijl van het museum. De persbijeenkomst voor de presentatie van de rouwsuite en de tentoonstelling in het museum werd gehouden in het crematorium, waarbij 20 journalisten aanwezig waren.

Watersnood in het Groninger Museum

Eind oktober stonden we tot aan de enkels in het water in het Groninger Museum. Deze ramp veroorzaakte veel publiciteit. De NOS journaal en RTL nieuws zonden regelmatig beelden uit over de situatie in het Groninger Museum. Alle landelijke dagbladen en regionale bladen volgden het museum op de voet. Helaas moest het museum voor publiek een paar dagen gesloten worden en in verband met herstelwerkzaamheden ging het museum in de eerste week van december nog een week dicht.

Tijdens de wateroverlast zijn er vele persfoto's gemaakt en gepubliceerd. Een selectie hiervan werd gepresenteerd op de internetsite.

Nieuwe internetsite

De nieuwe internetsite van het Groninger Museum is gelanceerd op 1 juli 1998. Dit heeft geresulteerd in het dubbele aantal bezoekers van dit jaar op de museumsite.

Het totale aantal bezoekers van 1998 bedraagt 220.000.

1999

In dit jaar waren er publiekstrekkingen voor vele verschillende doelgroepen. Jong publiek ging naar de tentoonstelling van Larry Clark, breed georiënteerd publiek kwam voor *Hufs Favorites*, *Kijkdagen door Henk van Ulsen* en de tentoonstelling *Haks was here*.

Vele vijftigplussers brachten een bezoek aan de tentoonstelling *Jozef Israëls. Meester van het sentiment*.

Publicitair gezien waren de tentoonstellingen Larry Clark, *Hufs Favorites*, *Haks was here* en Jozef Israëls echte klappers.

Vele tentoonstellingen kregen extra nieuwsaarde. Speciale activiteiten werden gekoppeld aan exposities. Veel mediabelangstelling was er voor *Hufs Favorites* maar ook voor de 75ste verjaardag van Paul Huf. Tegelijkertijd met de grote overzichtstentoonstelling van Larry Clark werd zijn nieuwe film *Another Day in Paradise* voor het eerst in Groningen aan de pers getoond.

Het televisieprogramma *De show van je leven* van de VARA vestigde de aandacht op het vijftigjarig theaterjubileum van Henk van Ulsen. Het Groninger Museum kwam daardoor met de tentoonstelling Kijkdagen door Henk van Ulsen weer regelmatig in de publiciteit.

Frans Haks heeft veel publiciteit gegenereerd met de tentoonstelling *Haks was here* ter gelegenheid van het 5 jarig jubileum van het Groninger Museum. Er waren tentoonstellingen in het Groninger Museum, bij de Gasunie in Groningen en bij Arti Amicitiae in Amsterdam. Bij deze jubileumtentoonstelling verscheen het boek *Een pissende poes in Museumland*. Frans Haks presenteerde en signeerde zijn boek in het Groninger Museum en werd geïnterviewd door Frènk van der Linden bekend van o.a. *NRC Handelsblad*.

Groninger Museumtrein

Ter gelegenheid van het 5 jarig jubileum van het Groninger Museum hebben het Groninger Museum en de Nederlands Spoorwegen de Groninger Museumtrein ontwikkeld. Het interieur van de trein werd ontworpen door Alessandro Mendini. In de trein is informatie verkrijgbaar over de activiteiten in het Groninger Museum. De trein rijdt door het hele land tot 2005. Samen met de Nederlandse Spoorwegen participeert het museum hiermee in een niet alledaags, grensverleggend project.

Groninger Museum en Joods Historisch Museum

Twee persbijeenkomsten in Amsterdam en Groningen rondom de tentoonstellingen *Jozef Israëls. Meester van het sentiment* en *Jozef Israëls. Zoon van het Oude Volk* vestigden de aandacht op het samenwerkingsverband tussen het Groninger Museum en het Joods Historisch Museum. Voor de persbijeenkomst in het Groninger Museum werd speciaal voor de media de Groninger Museumtrein ingezet van Amsterdam naar Groningen. Voor de Duitse markt was een promotiecampagne opgezet voor de tentoonstelling *Jozef Israëls. Meester van het sentiment*. 20 journalisten uit Duitsland waren aanwezig op de persbijeenkomst. Vele artikelen verschenen daarna in Duitse kranten en tijdschriften. De samenwerking met de VVV stad Groningen resulteerde in de ontwikkeling van twee culturele arrangementen rondom Jozef Israëls.

Externe activiteiten

Het museum was aanwezig op de Kunstrai in Amsterdam en bij Noordkunst in Zuidlaren. Tevens werden er nieuwe contacten gelegd op de informatiedag voor touroperators in Duinrell.

Met het Nieuwsblad van het Noorden werd een start gemaakt voor een goede samenwerking. Er werden vijf grote advertenties geplaatst in het Nieuwsblad van het Noorden voor werving van nieuwe abonnees met daaraan gekoppeld vrijkaarten voor het Groninger Museum. Een ander samenwerkingsverband met deze krant was een fotowedstrijd onder amateurs. De beste foto van het Groninger Museum werd gekozen en gepresenteerd in het museum, diverse hotels in stad en provincie, VVV en Ikea.

Overige publiciteit

Het Groninger Museum heeft afscheid genomen van directeur Reyn van der Lugt. Kees van Twist werd de nieuwe directeur. De media besteedde veel aandacht hieraan. Dit jaar werd afgesloten met de presentatie van het nieuwe beleidsplan *Groninger Museum - exuberant, non-conformistisch - een museum met een ambitie*. Het totale aantal bezoekers van 1999 bedraagt 190.000.

Publieksactiviteiten en educatie

Publieksactiviteiten zijn die activiteiten die, veelal in het kader van de actuele tentoonstelling, voor het publiek worden georganiseerd. De activiteiten zijn grofweg onder te verdelen in: rondleidingen en arrangementen, evenementen, openingen en andere ontvangsten.

Rondleidingen en arrangementen

In de jaren 1998 en 1999 hebben bijna 30.000 bezoekers, van jong tot oud, gebruik gemaakt van de mogelijkheid om rondgeleid te worden door het Groninger Museum (1998: ruim 16.000; 1999: 13.000). Een steeds zichtbaarder wordende tendens bleek de afname van het aantal groepen volwassenen, tegenover de toename van leerlingen van het basisonderwijs.

De komst van de Flexwet in 1999 zorgde voor veel onrust onder de rondleiders; uiteindelijk is met tegenzin besloten om met hen op uitzendbasis verder te gaan, met als gevolg teruglopende inkomsten, zowel voor rondleiders als voor het museum.

Evenementen

De halfjaarlijkse evenementenprogramma's bestonden uit lezingen, excursies, cursussen, workshops en VIP-tours georganiseerd bij grote en kleine tentoonstellingen in het Museum, zoals: *Accenten* en *Zwaarden van Godlinze* in 1998 en *Ritornel* en *Kijkdagen door Henk van Ulsen* in 1999.

De jaarlijks terugkerende en succesvolle collegereeksen met prof. dr. Henk van Os, die in samenwerking met de Faculteit Kunst- en Architectuurgeschiedenis van de RuG worden georganiseerd, hadden als onderwerp H.N. Werkman en De Ploeg (1998) en Franciscus van Assisi (1999).

Gemiddeld per jaar hebben ongeveer 350 deelnemers een of meerdere keren in het kader van een evenement het museum bezocht.

Daarnaast heeft het museum meegedaan aan het jaarlijks terugkerende Nationaal Museumweekend.

Bij een tweetal hoofdtentoonstellingen zijn bijzondere, grote evenementen georganiseerd:

The virtual world of Micha Klein (1998)

- een serie van 6 seminars voor diverse beroepsgroepen (relaties sponsor), met sprekers als Micha Klein, Erwin Olaf, Frans Haks, Paul Merz.
- een exclusieve VJ-party met bekende nationale DJ's en Micha Klein in het Grand Theatre.

Beide evenementen waren in opdracht en samenwerking met de sponsor de Rabobank.

Haks was Here (jubileumtentoonstelling 1999)

- het Museumdebat Super & Popular met als sprekers Alessandro Mendini, Alberto Alessi, Alexander van Grevenstein en Frans Haks
- een drietal meetings 'What's Happening? Let's Meet!' over trends, hypes en actuele tendensen op het gebied van nieuwe media, mode en presentatie & entertainment.

Beide evenementen in samenwerking met De Volkskrant.

Openingen en andere ontvangsten

Ongeveer 15 grote en kleine tentoonstellingen zijn in aanwezigheid van genodigden officieel geopend. Deze openingen varieerden van kleine ontvangsten met een high tea tot aan grote feesten met meer dan 1000 gasten. De openingen van de hoofdtentoonstellingen groeien in deze jaren uit tot bijzondere avonden, met een op de tentoonstelling gerichte feestelijke programmering en een selectiever uitnodigingsbeleid. Voorbeelden hiervan zijn de opening van Micha Klein, met optredens van DJ Marcello

en VJ Micha Klein, en de jubileumtentoonstelling *Haks was Here* die gecombineerd werd met de start van de Museumtrein. Een besloten diner in de Gasunie, een feestavond in het museum met 'bekende Nederlanders' als gastsprekers op zaal, diverse soorten muziek en meerdere bars maakten het tot en zeer feestelijke avond voor de relaties van het museum.

Verder zijn de ontvangstruimtes van het museum diverse malen gebruikt voor bijeenkomsten en vergaderingen van o.a. de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum, de Gemeente Groningen en de Rijksuniversiteit Groningen.

Educatie 1998

De informatieoverdracht bij de tentoonstellingen geschiedt zowel schriftelijk, audiovisueel als mondeling.

Wat betreft de schriftelijke informatie verschenen vier Groninger Museumkranten (oplage 25.000) en zaalbladen bij de tentoonstellingen van Marten Klompier, Dutch posters, BEWTH (2 x), Alaïa, Scala Aziatica, Draak, Zwaarden van Godlinze, De Soepketel en over Anselm Kiefer. Ook diverse aankondigingen en wandteksten werden geproduceerd. Voor kinderen van 8 tot 12 werden vijf Kunst & Kijkwerk mapjes gemaakt

In het jubileumbulletin van de Vereniging van Vrienden werden artikelen verzorgd en geredigeerd. Ook in het speciale nummer van *Afslag Noord: De Ploeg. Een op een* werd een artikel geschreven. De belangrijkste publicatie was het boek *Uitgelicht*: niet alleen een kroon op tien jaar Museumkranten, maar tevens een ontsluiting van de collecties. Tenslotte verschenen speciale educatieve uitgaven als *Penseel 2* i.s.m. het ABCG en *Rondom Fotografie* i.s.m. het CBK.

Het audiovisuele gedeelte bestond uit audiotapes bij de tentoonstellingen *Accenten*, Micha Klein, Piet Hein Eek, *What remains*, *Paint it Red*, *Mingei* en *Quik & Co* i.s.m. met de kunstenaars en tentoonstellingsdeskundigen. Verder werd de begeleidende video-programmering in het auditorium verzorgd, evenals de programma's voor de monitor in de entreehal en werden bijdragen geleverd aan de website.

Het mondeling gedeelte bestond uit ontvangsten en lezingen (Reinwardt Academie, Hogeschool Leeuwarden, Katholiek Pedagogisch Centrum, Academie Minerva, HOVO Zwolle, Kunst in Zicht); vier docentenbijeenkomsten en twee bijeenkomsten voor leerlingenambassadeurs. Verder was er een nauwe samenwerking met de afdeling publieksservice wat betreft de inhoudelijke begeleiding van de vrijwilligers aan de infobalie, trainingen, rondleidingen en sollicitatiegesprekken.

Op educatief gebied vonden twee belangrijke ontwikkelingen plaats. Allereerst de samenwerking met de Stichting 12/22 – Jongeren Uit Buro, die resulteerde in Culturele Voorafjes, deelname aan de projectgroep CKV en het instellen van leerling-ambassadeurs.

Ten tweede werd ingespeeld op het nieuwe vak Culturele en Kunstzinnige Vorming in het voortgezet onderwijs, met zowel bijscholing van kunstmentoren als een meer individuele benadering van leerlingen. Belangrijke middelen daarvoor zijn de educatieve website en cd-rom's. Vooral de tentoonstelling Micha Klein scoorde goed op al deze gebieden. Met het Werkmancollege, tenslotte, werd een proefproject CKV gedraaid.

Educatie 1999

De schriftelijke informatieoverdracht bestond uit vier Groninger Museumkranten bij de tentoonstellingen Larry Clark, Jan van der Zee, *Haks was here* en Jozef Israëls. In deze kranten werd nadruk gelegd op interviews en bijdragen van kunstenaars en direct betrokkenen. De jubileumkrant *Haks was here* was hiervan een goed voorbeeld. Met ingang van de Israëls tentoonstelling werd ook weer een Duitstalige krant uitgegeven in het kader van Duitsland promotie.

Zaalbladen (Goudmerk) werden gemaakt bij de kleinere exposities over Gronings zilver, Theo van Baaren en Teun Hocks. De serie Kunst & Kijkwerk voor kinderen van 8-12 jaar werd voltooid en de brochure over het gebouw opnieuw geredigeerd en herdrukt. Tevens werd de eindredactie verzorgd van het boek *Een pissende poes in muse-*

umland van Frans Haks en werd geassisteerd met de Engelstalige versie van de Israëls catalogus.

Op audiovisueel gebied werden audiotour- rondleidingen verzorgd bij de tentoonstellingen van Larry Clark en Henk van Ulsen.

Op het gebied van mondelinge kennisoverdracht werden acht bijeenkomsten verzorgd voor studenten van diverse opleidingen, naast lezingen bij diverse ontvangsten en Vriendenbijeenkomsten. Daarnaast werden regulier instructierondleidingen gehouden voor vrijwilligers, gastheren/vrouwen en rondleiders. Deze activiteit werd evenals de museumkrant uitgevoerd in nauwe samenwerking met de afdeling publieksservice.

De grote tentoonstellingen gingen vergezeld van docentenbijeenkomsten en bijeenkomsten voor de leerling-ambassadeurs van het voortgezet onderwijs. Het programma voor het voortgezet onderwijs werd aangekondigd op een Cultureel Voorafje in juni.

In samenwerking met de afdeling Publieksservice werden sollicitatiegesprekken gevoerd met vrijwilligers en trainingen en evaluaties gehouden.

Op specifiek educatief terrein werd deelgenomen aan de projectgroep De Kunst van het Kijken, onderdeel Symboliek i.s.m met het ABCG, De Federatie van Musea, het CBK en het Volkenkundig Museum.

Ook werd gewerkt aan verdere invulling van het aanbod voor het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming, o. a. met een project voor leerlingen van het Werkmancollege en deelname aan het CKV-overlegplatform van Stichting 12/22 en het Kunstencentrum. Belangrijk voor dit vak, met mogelijkheden voor individueel gebruik, is de website en het ontwikkelen van speciale educatieve cd-rom's, beiden zeer geschikt voor individueel gebruik. Dit jaar werden cd-rom's met teksten, afbeeldingen, geluidsfragmenten en soms animatie in eigen beheer geproduceerd over Graffiti, De Ploeg en Haks was here.

Kinderactiviteiten

De programma's in het aanbod voor het basisonderwijs waren gekoppeld aan de vaste opstelling en de wisselende tentoonstellingen. Van de ca. 3200 kinderen die het museum in schoolverband in 1999 bezochten, heeft 71% naast de rondleiding ook het programma in het kinderatelier gevolgd. Ook dit jaar kwam meer dan de helft van de schoolgroepen voor het programma *Het Museum Binnenstebuiten*, het programma over de architectuur van het museum. Ook wisten veel kleutergroepen (53 groepen) de weg naar het museum te vinden.

De meeste schoolgroepen kwamen in het voorjaar. In het najaar was er een sterke teruggang te zien in het aantal schoolbezoeken. Een reden hiervan is dat we vanaf 16 oktober pas schoolgroepen konden ontvangen omdat er voor die tijd te veel paviljoens gesloten waren in verband met de opbouw van de tentoonstelling *Haks was here*.

Er zijn verschillende kindercursussen georganiseerd. In het voorjaar hebben de bijzondere cursus voor kleuters en ouders Kleuteratelier en de cursussen *Oosterse Fratsen* (rond de tentoonstelling Mingei) en *Kunst en Papierwerk* (rond de tentoonstellingen Ritornel en Lidy Jacobs) voor de leeftijdsgroepen 6 t/m 8 en 9 t/m 12 jaar plaats gevonden.

In het najaar zijn de prijzen van de cursussen omhooggegaan. Dit heeft tot gevolg gehad dat het aantal inschrijvingen is gedaald. De cursussen voor de leeftijdsgroepen 6 t/m 8 jaar en 9 t/m 12 jaar *Kleurengebeuren* (rond de tentoonstelling van Peter Struycken) en *Sier hier* (rond overdadig gedecoreerde kunst) zijn echter door de deelnemers met veel enthousiasme ontvangen.

Het ontdekkingsjasje Vestini is vooral in de schoolvakanties voor individuele kinderen die het museum bezoeken een geslaagde activiteit gebleken. Vestini is ruim 500 keer verhuurd.

In het voorjaar is er op de woens- en zondagen tijdens de meivakantie en het museumweekend Open Kinderatelier geweest. Deze activiteit werd met name tijdens het museumweekend (ca. 60 deelnemers gedurende 2 uur) goed bezocht.

12 mei hebben we deelgenomen aan de Ikea kinderdag op het terrein van Ikea. Onze

deelname was vooral bedoeld als promotieactiviteit. Kinderen konden in een schilderworkshop grote schotten beschilderen met Kunstvissen, Design of Portretten.

In de zomervakantie konden kinderen/jongeren van 8 t/m 15 jaar deelnemen aan workshops Skateboarden op de skatebaan in Coop Himmelblau. Deze werden begeleid door de Nederlands kampioen skateboarden Klaas van der Laan. Het Jeugdjournaal heeft hier opnames van gemaakt en uitgezonden. Deze activiteit was erg verfrissend omdat we via deze workshops een heel andere doelgroep in het museum binnenhaalden.

Sociaal jaarverslag

1998

Organisatieontwikkeling

Ten gevolge van de bezuinigingen in 1998 zijn er weinig ontwikkelingsmogelijkheden geweest voor de medewerkers. Niemand heeft een opleiding gevolgd, met uitzondering van de wettelijk verplichte cursussen, zoals EHBO, en afronding van al lopende opleidingen.

In overleg met de Ondernemingsraad is het Orba functiewaarderingsproces uitgesteld. Eind 1998 heeft de directie het overleg gestart over de aanpak van een voorgenomen reorganisatie met als doel een plattere organisatie te creëren met meer directe lijnen.

Personeelsformatie

De personeelsformatie is in 1998 gelijk gebleven t.o.v. 1997 en bestaat uit 65 medewerkers. Het aantal vaste krachten is licht gedaald met 2 medewerkers (tot 50 medewerkers) ten opzichte van het vorige jaar. De rest van de uitstroom en alle instroom wordt veroorzaakt door tijdelijke contractanten.

Het aantal gedetacheerden bij het museum is in vergelijking met vorig jaar stabiel, namelijk twee medewerkers zijn vanuit een andere organisatie werkzaam bij het museum. Dit jaar zijn wederom drie museummedewerkers (gedeeltelijk) bij een andere organisatie gedetacheerd.

Het aantal WIW-medewerkers (vervolg van de regeling m.b.t. Banenpool/JWG) is gedaald ten opzichte van 1997 van 28 naar 24 medewerkers.

De personeelsformatie, het aantal mannen en vrouwen, full- en parttimers en de in- en uitstroom van medewerkers, staat in de bijlage Personeel 1998.

Personeelsbeleid

In 1998 veroorzaakten de vele nieuwe wetten op het gebied van personeel en organisatie veel extra werk. Dit geldt met name voor de wijzigingen van de Ziektewet, de WAO en de WW en voor de Wet Stimulering arbeidsdeelname minderheden (Samen). Naast het extra werk heeft de Wet Premiedifferentiatie en marktwerking bij arbeidsongeschiktheids-verzekeringen (Pemba) een stijging van de loonsom van circa 8% veroorzaakt.

De Wet Inschakeling werkzoekenden (WIW) heeft voor het museum ook gevolgen gehad, omdat ook al in 1997 veel Banenpool en JWG-ers bij het museum werkten. Al onze Banenpoolers en JWG-ers zijn per 1 januari 1998 overgegaan in de WIW-regeling. De CAO-WIW kwam medio 1998 tot stand en wordt gefaseerd uitgevoerd.

Daarnaast is eind 1998 begonnen met de voorbereiding van de gevolgen van de Wet Flexibiliteit en Zekerheid, die op 1 januari 1999 van kracht werd. Deze wet heeft met name gevolgen voor de juridische vorm van inlening van onze rondleiders en cursusdocenten en laat voor deze activiteiten een stijging van de werkgeverslasten zien van circa 25%.

Ter ondersteuning van het personeelsbeleid is in 1998 een personeelsinformatiesysteem aangeschaft en geïmplementeerd.

Al in het voorjaar 1998 is tussen directie en OR gediscussieerd over interne flexibiliteit binnen het Groninger Museum. Deze interne flexibiliteit heeft tot doel meer medewerkers op meerdere functies in het museum te kunnen inzetten.

Eind 1998 is een onderzoek afgerond over de functionerings- en beoordelingsgesprekken. De aanbevelingen zullen leiden tot een aanpassing van deze gesprekkencyclus in de loop van 1999. Het doel van deze aanpassing is de inhoudelijke kwaliteit te verbeteren en het systeem te vereenvoudigen. Hierbij wordt ook de interne mobiliteit betrokken.

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim is in verhouding tot 1997 in 1998 gedaald. Het ziekteverzuimpercentage van 1998 bedraagt 5,2% (inclusief 0,2% zwangerschapsverlof). In 1997 bedroeg dit percentage nog 6,8% (inclusief 0,5% zwangerschapsverlof). Dit betekent een daling in 1998 t.o.v 1997 van 1,6%!

De gemiddelde duur van de afgesloten verzuimgevallen halveert in 1998 (van 12,5 naar 6,2 dagen). De aandoeningen van psychische aard, die in 1997 veruit de boventoon voerden, zijn wat betreft de totale omvang in ziektedagen in 1998 vrijwel verdwenen. Naast de categorie diversen vormen de ziekten van de ademhalingswegen (griep, e.d.) een grote groep: 27% van het totale verzuim. Bijna 50% van de ziekmeldingen valt in deze laatste categorie.

Het ziekteverzuim vertoont in 1998 een wat wisselend beeld, waarbij over het geheel genomen sprake is van een daling naar een laag niveau. Ondanks de langdurende verzuimgevallen in 1998 ligt het zwaartepunt van het verzuim bij het kort- en middellang verzuim.

In de bijlage staat het verloop van het ziekteverzuim voor het jaar 1998 weergegeven.

De dienstverlening door de Arbo-dienst is in december 1998 geëvalueerd.

ARBO-beleid

Eind 1997 is het arbojaarplan 1998 opgesteld. Dit arbojaarplan bevat de planning van de uitvoering van de maatregelen ter vermindering van de knelpunten op het gebied van de arbeidsomstandigheden.

In 1998 is gestart met de uitvoering van het arbojaarplan. Eind 1998 is dit arbojaarplan geëvalueerd in het arbojaarverslag 1998. Naar aanleiding van de evaluatie wordt begin 1999 een nieuw arbojaarplan opgesteld, waarin de nog niet opgeloste knelpunten, maar ook nieuwe knelpunten, zijn opgenomen.

PERSONEEL 1998

Medewerkers per 31 december 1998

Mw. Anthonio-van Veen, J. (Publieksservice/Kassa)	Dhr. de Jonge, E.. (Directie)
Mw. Ast-Boiten, E.A.J.(Presentatie/Geschiedenis)	Dhr. Jörg, C.J.A. (Wetenschappelijk Onderzoek & Bibliotheek)
Dhr. Boer, A.G. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)	Mw. Kailola-van der Steeg, D. (Secretariaat)
Mw. de Boer, J.F. (In- en Externe Betrekkingen/Public Relations)	Dhr. Kamminga, H.A. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. Boonstra, T. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)	Dhr. Kemper, H.H. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Dhr. Bos, W. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Kiewiet, P. (Publieksservice/Bewaking)
Mw. Broersma-Postma, G. (Secretariaat)	Dhr. Knol, E. (Presentatie/Archeologie)
Mw. Cazemier, D. (Facilitaire Zaken/Huishoudelijke Dienst)	Dhr. Kolsteren, S. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)
Dhr. Cook, J. (Presentatie)	Dhr. van de Lugt, R. (Directie)
Mw. Dijkstra, H.J. (Publieksservice/Bewaking)	Mw. Marcis-Bakory, K. (Facilitaire Zaken/Huishoudelijke dienst)
Dhr. Dijkstra, K.M. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)	Dhr. Mertens, F.J.W. (In- en Externe Betrekkingen/Fondsenwerving&joint-promotions)
Dhr. Dijkstra, R. (Wetenschappelijk onderzoek & Bibliotheek/Bibliotheek)	Mw. Mulder, R. (Commerciële Zaken)
Mw. Faucon-Kromojahjo, K.L. (Secretariaat)	Dhr. Nijborg, E. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Mw. Ferreira-Busca, L.M. (Secretariaat)	Dhr. Nooitgedacht, W.J. (Collecties)
Dhr. de Graaf, J. (Commerciële Zaken/Winkel)	Mw. van Oosten, H.P.W.M. (Secretariaat)
Mw. de Graf, J.J. (Publieksservice/Kassa)	Mw. Pater, M.G. (Commerciële Zaken)
Dhr. ter Hofstede, P.M. (Collecties/Beheer en behoud)	Dhr. Pattiwael, E.W.F. (Personeel & Organisatie)
Mw. Huls, J.S. (In- en Externe Betrekkingen/Public Relations)	Mw. Rol, K.L. (Commerciële Zaken/Winkel)
Mw. de Jong, A.M. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)	Mw. Rongen, B.M. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. de Jonge, B. (Collecties)	

Mw. Rozema-Woldhuis, H.A. (Secretariaat/
Management-assistentie)

Mw. Rustebiel, T.T. (Collecties)

Mw. Schumacher, H.A.M. (Personeel & Organisatie)

Mw. Selbach, J.G.T.M. (In- en Externe Betrekkingen/
Public Relations)

Dhr. Sferrazza, D. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

Dhr. Slagter, G.R. (Financiële Administratie & Automatisering)

Dhr. Snellaars, J.K.F. (Financiële Administratie &
Automatisering)

Mw. Stamhuis, I.M. (Presentatie/Kunstnijverheid)

Dhr. Steenbruggen, H. (Presentatie/Beeldende Kunst)

Dhr. van Straten, R. (Publieksservice/Bewaking)

Dhr. Tombroek, S.J. (Publieksservice/Bewaking)

Dhr. Tonkens, J.L. (Publieksservice/Kassa)

Mw. Topf-Lamberts, B.A.J. (Secretariaat)

Dhr. Tuinstra, F.J. (Financiële Administratie &
Automatisering)

Dhr. ter Veen, A. (Facilitaire Zaken)

Dhr. ter Veen, K. (Commerciële Zaken en
Financiële administratie & Automatisering)

Mw. Verschoor, B.M.J. (Publieksservice)

Mw. Voortman, G.H. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)

Mw. Vrugteman, G.H. (In- en Externe Betrekkingen/
Rondleidingen)

Dhr. Waldmann, H.J. (Publieksservice/Bewaking)

Mw. Wijkel, W.I. (Collecties/Documentatie)

Dhr. Wilson, M. (Presentatie/Moderne Kunst)

Mw. Woltjer, B.H. (Personeel & Organisatie)

Mw. van der Zijpp, S. (Presentatie)

Mw. Zwarts-Westerhuis, H. (Facilitaire Zaken/
Huishoudelijke Dienst)

Dhr. Zwarts, P.J. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

In dienst in 1998

Mw. Ferreira-Busca, L.M. (Secretariaat)

Dhr. de Graaf, J. (Commerciële Zaken/Winkel)

Dhr. Haaima, S.R. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

Mw. de Jong, A.M. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)

Dhr. Nooitgedacht, W.J. (Collecties)

Mw. Rol, K.L. (Commerciële Zaken/Winkel)

Dhr. Sferrazza, D. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

Uit dienst in 1998

Dhr. Bakker, M. (In- en externe betrekkingen)

Mw. van Dijk, M.S. (Secretariaat)

Dhr. Haaima, S.R. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

Mw. Roodvoets, M. (Commerciële Zaken/Winkel)

Dhr. Schurer, E.H. (Commerciële Zaken)

Mw. Veenhoven, E. (Secretariaat)

Mw. Welkamp, A.E. (Collecties/Documentatie)

Detachering 1998

Mw. Ackermann, S.L. vanuit Conserveringsatelier te
Veendam bij Groninger Museum/ Collecties

Dhr. de Jonge, A.M. vanuit Noordelijke Hogeschool
Leeuwarden bij Groninger Museum/In- en externe
betrekkingen

Dhr. Jörg, C.J.A. vanuit Groninger Museum bij Prinsessehof
te Leeuwarden

Mw. Schumacher, H.A.M. vanuit Groninger Museum bij Fries
Museum te Leeuwarden

Mw. Voortman, G. vanuit Groninger Museum bij
Omroepmuseum te Hilversum

WIW-medewerkers per 31 december 1998

Bewaking

Dhr. Akyol, S.

Dhr. Bileh, A.

Mw. de Boer, Y.J.

Dhr. Bougrine, M.

Dhr. Hoekstra, R.

Dhr. Lammerts, H.N.

Dhr. de Lange, A.G.A.

Dhr. Latumakulita, J.

Dhr. Lieveld, W.

Dhr. de Leeuw, M.

Dhr. Munnik, J.

Dhr. Noeken, J.

Dhr. Oldenhuis, H.

Dhr. Raats, D.J.

Dhr. Ramsoebhag, R.

Mw. Vredevoogd, N.F.W.

Dhr. Vrieling, J.

Dhr. Willems, K.

Dhr. Zahri, N.

Garderobe

Mw. van Mourik, I.

Mw. Martijn, A.A.

Administratief

Dhr. Kremer, R.

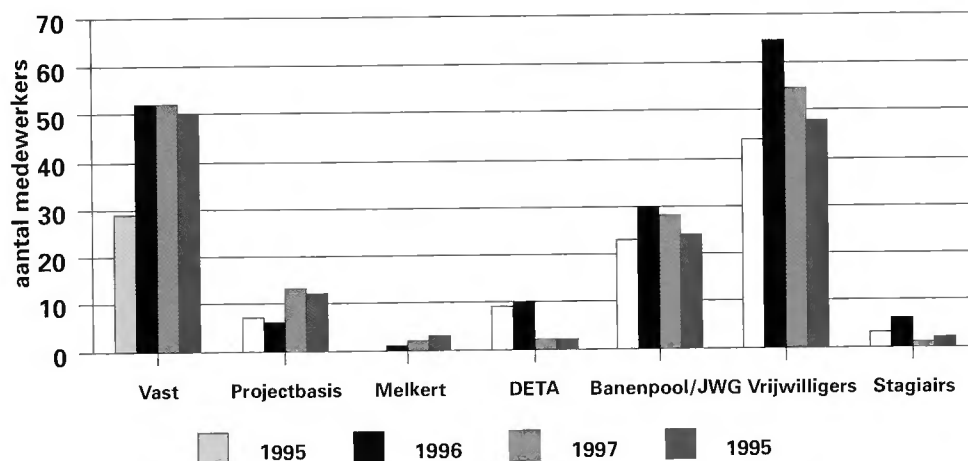
Dhr. Palmans, R.

Dhr. van Sinderen, K.

Totaal WIW-medewerkers per 31-12-1998: 24

Personeelsformatie Groninger Museum 1998

werkzaam in museum per 31 december

Toevoeging bijlage Personeel 1998 Sociaal Jaarverslag

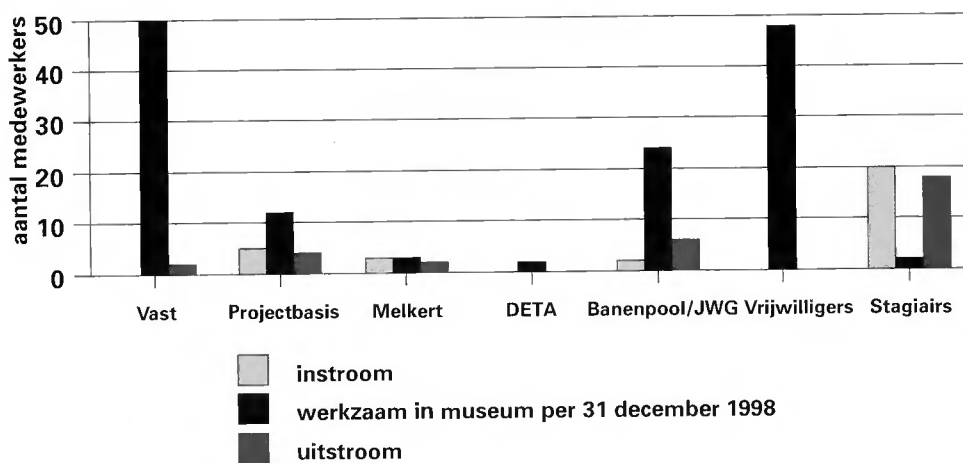
N.B. DETA = gedetacheerden

regulier personeel = vast + projectbasis + Melkert

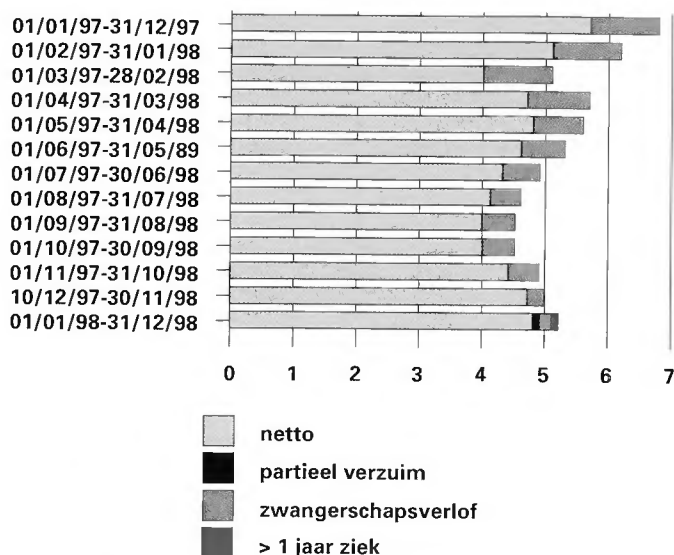
Verdeling regulier personeel in man/vrouw en partime/fulltime

in- en uitstroom medewerkers

Ziekteverzuim 1998

1999

Organisatieontwikkeling

Het jaar 1999 heeft zich organisatiebreed gekenmerkt door veel financiële problemen die zeker ook op de mogelijkheden voor het personeel in het kader van de organisatieontwikkeling hun invloed hebben gehad. Het Orba functiewaarderingsproces is opnieuw uitgesteld en op het gebied van opleidingen hebben medewerkers uitsluitend de wettelijk verplichte cursussen gevolgd, zoals b.v. EHBO.

Wel is een start gemaakt met de reorganisatie. Allereerst is per augustus 1999 de organisatiestructuur platter gemaakt door de hoofdenfuncties te wijzigen in coördinatorfuncties. Bij enkele functies zijn ook de takenpakketten gewijzigd. Met deze verandering werden kortere communicatielijnen en minder hiërarchische overlegstructuren gerealiseerd.

Na het aantreden van de nieuwe directeur is in december 1999 het meerjarig beleidsplan voor het gehele museum vastgesteld. Op personeelsgebied betekende dit beleidsplan een ingrijpende bezuiniging d.w.z. een afslanking van de vaste personeelsformatie, de zogenaamde kernbezetting, met ca. 18 medewerkers waarmee begin 2000 is begonnen.

Personeelsformatie

De personeelsformatie is in 1999 gestegen ten opzichte van 1998 en bestaat uit 69 medewerkers per 31 december 1999. Dit aantal is opgebouwd uit zowel medewerkers met een vast dienstverband, met een tijdelijk dienstverband als met een ID-contract (de vroegere Melkert-regeling). De aantallen zijn respectievelijk 52, 10 en 7.

De stijging van het totaal aantal wordt veroorzaakt door het aantrekken van 5 medewerkers in de ID-regeling voor ondersteunende functies bij het documentatiecentrum en bij de technische/huishoudelijke dienst. Deze medewerkers zijn vanuit de WIW-baan doorgestroomd naar een baan in de ID-regeling.

Ook zijn twee tijdelijke arbeidsovereenkomsten ten gevolge van Wet Flexibiliteit en Zekerheid omgezet in een vast dienstverband.

Van de overige medewerkers met een tijdelijk contract zijn er dit jaar 7 vertrokken. Daarvan zijn 5 functies niet en 2 wel vervangen door met nieuwe medewerkers een contract af te sluiten voor bepaalde tijd.

Het aantal gedetacheerden bij het museum is evenals in 1998 gehandhaafd op twee. Dit jaar is 1 eigen medewerker van het Groninger Museum voor een deel van de werk-

tijd bij een andere museumorganisatie gedetacheerd.

Het aantal WIW-medewerkers op 31 december 1999 is 15. De daling ten opzichte van 1998 (24) wordt veroorzaakt door de uitstroom van 5 mensen naar de ID-regeling en tussentijds vertrek van 4 anderen.

De gegevens over de personeelsformatie staan in de bijlage Personeel 1999, figuren 1 t/m 4.

Personeelsbeleid

De invoering van de Wet Flexibiliteit en Zekerheid per 1 januari 1999 heeft grote gevolgen gehad voor met name de juridische vorm van inlening van de rondleiders en cursusdocenten. Zij worden nu op uitzendbasis ingeleend. Deze constructie heeft voor de genoemde activiteiten een kostenstijging veroorzaakt van circa 25%.

Eind 1998 is een onderzoek afgerond over de functionerings- en beoordelingsgesprekken. De aanbevelingen uit het rapport hebben geleid tot het samenvoegen van de afzonderlijke functionerings- en beoordelingsgesprekken tot één gesprek. In de loop van het jaar 2000 wordt gezien of deze aanpassing heeft geleid tot de beoogde kwaliteitsverbetering en vereenvoudiging van het systeem.

Mede ten gevolge van de beperkte financiële middelen zijn er weinig mogelijkheden geweest tot een verdere inhoudelijke ontwikkeling van het personeelsbeleid en de bijbehorende personeelsinstrumenten.

Ten gevolge van een ernstige ziekte heeft de toenmalige directeur zijn functie neergelegd en heeft de adjunct-directeur gedurende een langere periode zijn taken waargenomen. Deze situatie heeft intern geleid tot een aantal tijdelijke aanpassingen in de taakverdeling waardoor ook de personeelsafdeling zich tot de hoogstnoodzakelijke prioriteiten heeft moeten beperken. In feite zijn de personeelstaken sterk gericht geweest op een beheersing van de kosten, op een zorgvuldige uitvoering van de nieuwe wetgeving (o.a. de Flexwet) en op de werving van de nieuwe directeur.

Ziekteverzuim

Het bruto ziekteverzuim is in verhouding tot 1998 gestegen van 5,2% naar 9,3%: een stijging van ruim 3%. Deze relatief snelle stijging wordt mede veroorzaakt door de toename van het verzuim langer dan 1 jaar (van 0,1% naar 1%) en ook het zwangerschapsverlof is iets toegenomen.

De gemiddelde duur van de afgesloten verzuimgevallen stijgt in 1999 van 6 naar 18 dagen per verzuimgeval. De aandoeningen van het bewegingsapparaat zijn met 500 dagen toegenomen tot 586 en maken ca. 25% van het totaal aantal ziektedagen uit. Veruit de grootste groep vormt de categorie diversen; belangrijke onderdelen van deze groep zijn ziekten van het zenuwstelsel (17%) en ziekten van de huid (12%).

In een beperkt aantal gevallen (5) is een relatie met het werk aangetroffen, waarbij de Arbo-dienst aangaf dat daarnaast ook sprake was van persoonlijke factoren die een rol hebben gespeeld bij het ontstaan van de klachten.

Het grootste deel van het ziekteverzuim in 1999 is niet door het museum te voorkomen geweest. Oplossingen hiervoor worden vooral gezocht worden in een maximale begeleiding van de langdurig zieken middels extra interventies via de Wet REA en geleidelijke werkhervatting middels aangepast werk.

In de bijlage staat het verloop van het ziekteverzuim voor het jaar 1999 weergegeven.

De dienstverlening door de Arbo-dienst is in december 1999 geëvalueerd en met instemming van de ondernemingsraad is het contract met de Arbo-dienst verlengd.

ARBO-beleid

Op basis van de evaluatie van het arbojaarplan 1998 is begin 1999 een nieuw arbojaarplan opgesteld, waarin de nog niet opgeloste knelpunten, maar ook nieuwe knelpunten zijn opgenomen. Eind 1999 is het arbojaarverslag met advies van de ondernemingsraad getoetst en door de Arbo-dienst goedgekeurd.

Door het vertrek van de medewerker Arbo medio 1999 zijn de betreffende taken ondergebracht bij de personeelsmanager. Hierdoor zijn er minder uren beschikbaar voor Arbotaken maar de verwachting is dat dit in het jaar 200 niet zal leiden tot een vermindering van de kwaliteit omdat veel knelpunten al zijn opgelost dan wel ter hand genomen zijn en anderzijds veel Arbotaken naar de uitvoerende leidinggevende worden gedelegeerd. De toetsende en coördinerende rol blijft bij P&O ondergebracht.

PERSONEEL 1999

Medewerkers per 31 december 1999

Dhr. Akyol, S. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Mertens, F.J.W. (In- en Externe Betrekkingen/ Fondsenwerving & joint-promtions)
Mw. Anthonio-van Veen, J. (Publieksservice/Kassa)	Mw. van Mourik, I. (Publieksservice/Garderobe)
Mw. Ast-Boiten, E.A.J. (Presentatie/Geschiedenis)	Mw. Mulder, R. (Commerciële Zaken)
Mw. Beer, J. (Commerciële Zaken/Winkel)	Dhr. Nijborg, E. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)
Dhr. Bileh, A. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Noeken, J. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. Boer, A.G. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)	Dhr. Nooitgedacht, W.J. (Collecties)
Mw. de Boer, J.F. (In- en Externe Betrekkingen/ Public Relations)	Dhr. Oldenhuis, H. (Publieksservice/Bewaking)
Mw. Bonvanie, B. (Publieksservice/Bewaking)	Mw. van Oosten, H.P.W.M. (Secretariaat)
Dhr. Boonstra, T. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)	Dhr. Palmans, R. (Bibliotheek)
Dhr. Bos, W. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Pattiwael, E.W.F. (Personeel & Organisatie)
Dhr. Bougrine, M. (Publieksservice/Bewaking)	Mw. Postma, G. (Secretariaat)
Mw. Cazemier, D. (Facilitaire Zaken/Huishoudelijke Dienst)	Dhr. Raats, D. J. (Publieksservice/Bewaking)
Mw. Dijkstra, H.J. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Ridenberg-Bouland, H. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. Dijkstra, K.M. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)	Mw. Rol, K.L. (Commerciële Zaken/Winkel)
Dhr. Dijkstra, R. (Wetenschappelijk onderzoek & Bibliotheek/Bibliotheek)	Mw. Rongen, B.M. (Publieksservice/Bewaking)
Mw. Faucon-Kromojahjo, K.L. (Secretariaat)	Mw. Rozema-Woldhuis, H.A. (Secretariaat/Management- assistentie)
Mw. Ferreira-Busca, L.M. (Secretariaat)	Mw. Rustebiel, T.T. (Collecties)
Dhr. de Graaf, J. (Commerciële Zaken/Winkel)	Dhr. Schaafstal, J. (Publieksservice/Bewaking)
Mw. de Graf, J.J. (Publieksservice/Kassa)	Mw. Schumacher, H.A.M. (Personeel & Organisatie)
Dhr. Hoekstra, R. (Bibliotheek)	Mw. Selbach, J.G.T.M. (In- en Externe Betrekkingen/ Public Relations)
Dhr. ter Hofstede, P.M. (Collecties/Beheer en behoud)	Dhr. Sferrazza, D. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)
Mw. Huls, J.S. (In- en Externe Betrekkingen/Public Relations)	Dhr. van Sinderen, K. (Bibliotheek)
Mw. de Jong, A.M. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)	Dhr. Slagter, G.R. (Financiële Administratie & Automatisering)
Dhr. de Jonge, B. (Collecties)	Dhr. Snellaars, J.K.F. (Financiële Administratie & Automatisering)
Dhr. de Jonge, E.. (Directie)	Mw. Stamhuis, I.M. (Presentatie/Kunstnijverheid)
Dhr. Jörg, C.J.A. (Wetenschappelijk Onderzoek & Bibliotheek)	Dhr. Steenbruggen, H. (Presentatie/Beeldende Kunst)
Mw. Kailola-van der Steeg, D. (Secretariaat)	Mw. Sterk, T. (Commerciële Zaken/Winkel)
Dhr. Kamminga, H.A. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. van Straten, R. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. Kemper, H.H. (Facilitaire Zaken/Technische dienst)	Dhr. van Twist, K. (Directie)
Dhr. Kiewiet, P. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. Tombroek, S.J. (Publieksservice/Bewaking)
Dhr. Knol, E. (Presentatie/Archeologie)	Dhr. Tonkens, J.L. (Publieksservice/Kassa)
Dhr. Kolsteren, S. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)	Mw. Topf-Lamberts, B.A.J. (Secretariaat)
Dhr. Kremer, R. (Bibliotheek)	Dhr. Tuinstra, F.J. (Financiële Administratie & Automatisering)
Dhr. Lammerts, H.N. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. ter Veen, A. (Facilitaire Zaken)
Dhr. Latumakulita, J. (Publieksservice/Bewaking)	Dhr. ter Veen, K. (Commerciële Zaken en Financiële administratie & Automatisering)
Dhr. de Leeuw, M. (Bibliotheek)	Mw. Verschoor, B.M.J. (Publieksservice)
Mw. Marcis-Bakory, K. (Facilitaire Zaken/ Huishoudelijke dienst)	Mw. Voortman, G.H. (In- en Externe Betrekkingen/Educatie)
Mw. Martijn, A. (Publieksservice/Garderobe)	

Dhr. Vrieling, J. (Facilitaire Zaken)

Dhr. Wilson, M. (Presentatie/Moderne Kunst)

Mw. Vrugteman, G.H. (In- en Externe Betrekkingen/
Rondleidingen)

Mw. van der Zijpp, S. (Presentatie)

Dhr. Waldmann, H.I. (Publieksservice/Bewaking)

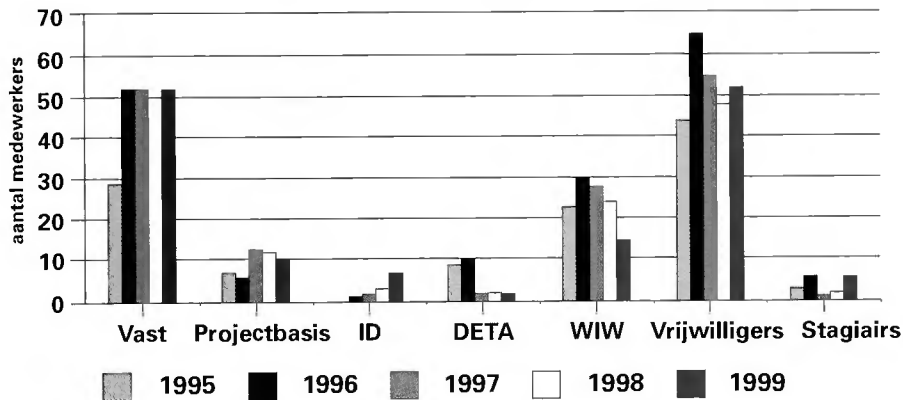
Mw. Zwarts-Westerhuis, H. (Facilitaire Zaken/
Huishoudelijke Dienst)

Dhr. Willems, K. (Publieksservice/Bewaking)

Dhr. Zwarts, P.J. (Facilitaire Zaken/Huismeesters)

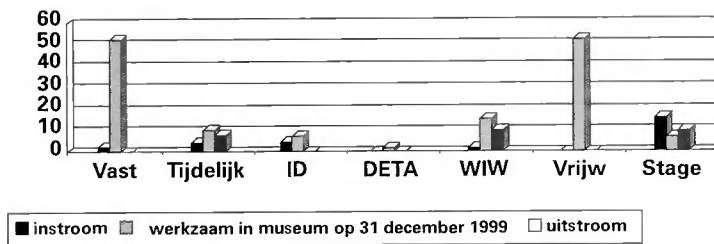
Personeelsformatie Groninger Museum 1999

werkzaam in museum per 31 december

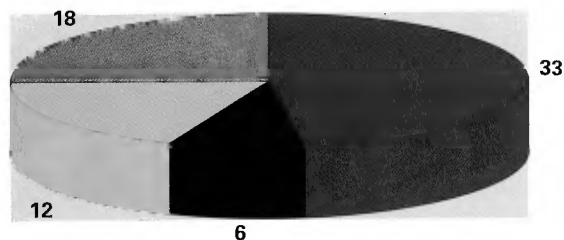
ID = Instroom en Doorstroomregeling (v/h Melkert 1)
 DETA = gedetacheerden
 WIW = Wet Inschakeling Werkzoekenden

in- en uitstroom medewerkers

N.B. DETA = gedetacheerden
 ID = instroom- en doorstroombaan (v.h. melkert 1)
 Vrijw = vrijwilligers

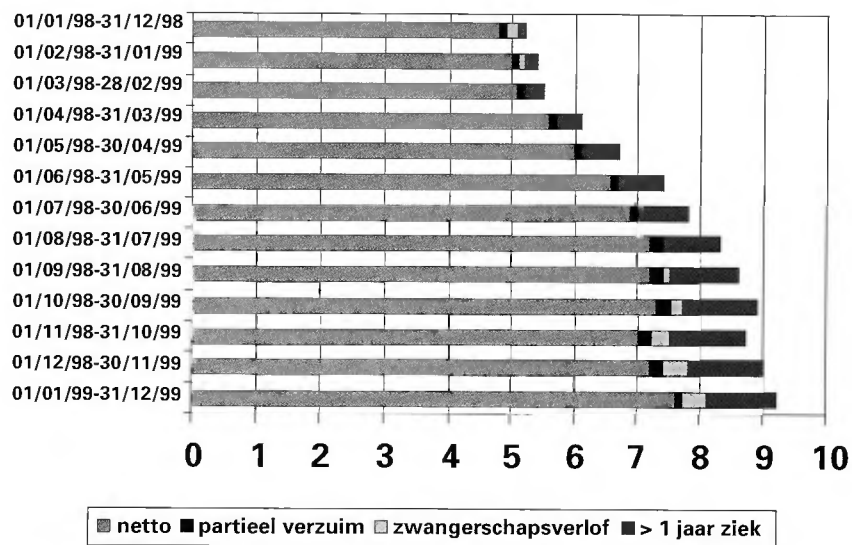
Verdeling personeel in dienst in man/vrouw en parttime/fulltime

■ Man FT=33 ■ Man PT=6 ■ Vrouw FT=12 ■ Vrouw PT=18

Ziekteverzuim 1999

voortschrijdend netto/bruto verzuimpercentage

Ondernemingsraad

De OR bestond in 1998 en 1999 uit de volgende leden: Steven Kolsteren (voorzitter), Ahmed Daoud (secretaris, tot juni 98) Marten de Leeuw (vanaf juli 98), Gees Broersma, Han Steenbruggen, Harrie Kemper. De OR vergaderde eens per maand met de directie, tot augustus 99 vertegenwoordigd door Eddy de Jonge en tussentijds intern. Op de reguliere agenda's stonden zaken als P&O/Arbo, financiën, gebouw en ontwikkelingen in de organisatie. Op het laatste punt betrof het beleidsplanning, directiewisseling en reorganisaties. Gees Broersma vertegenwoordigde de OR in het Arbo overleg en het Sociaal Medisch Team.

In deze periode heeft de OR zich tweemaal gebogen over beleidsplannen, bezuinigingsvoorstellen en reorganisaties.

De eerste keer betrof het beleidsplan 1998-2000 met een reorganisatie (zomer 1999). De OR steunde hierin het principe van een platte organisatie. Uitgebreid werd gediscussieerd over het begrip coördinator, in tegenstelling tot hoofd (leidinggevende) en de adviserende en beleidsmatige taken. Ook lette de OR continu op heldere informatielijnen in de organisatie en wees zij op het belang van goede banden met externen. Hiermee verbonden werkte de OR mee aan bezuinigingsvoorstellen, waarbij zij vooral wees op de efficiëntieverhoging en het meewerken van ieder aan deze operatie.

Vanaf oktober 99, na het aantreden van de nieuwe directeur, werd in stappen gesproken over het nieuwe beleidsplan. De OR onderschreef het handhaven van kwaliteit en de opzet om met de subsidiegevers een betere financiële situatie van het museum te bereiken. De door de directie verlangde teruggang in personeel van ca 60 naar ca 40 fte was aanleiding tot een reeks discussies, die uiteindelijk pas in 2000 afgerond werden. In 1999 kon de OR nog externe contacten leggen, voorbereiden en een tijdsplan (stappenplan) bespreken.

Uiteindelijk moest de OR een positief advies afgeven in het belang van de gehele organisatie, maar met ernstige zorgen over het kwaliteitsverlies door het verdwijnen van een aantal belangrijke collega's en de verhoogde werkdruk voor degenen, die mochten blijven. Ook leidde de interne standpunten tot een breuk in de OR en uiteindelijk tot een nieuwe OR in 2000.

In 1998 werd de OR geconfronteerd met de langdurige ziekte van de toenmalig algemeen directeur, waardoor besluitvorming binnen de organisatie ontbrak. In een interview dat begin 1998 verscheen met de OR in een vakblad werd deze problematiek al zichtbaar. De OR besprak de gevolgen voor de organisatie met de directie en bestuur. Begin 1999 was de OR betrokken bij de sollicitatieprocedure van de nieuwe directeur. In de reguliere agenda werden vele zaken behandeld en in goed overleg afgesloten, bijvoorbeeld op het gebied van financiën (hoe commerciële activiteiten zichtbaar zijn in de begroting), tijdelijke contracten, maandagmiddag openstelling in de vakanties, doorstroming van banenpoolers naar Melkert banen, richtlijnen en regels, informatie naar het personeel. Wat betreft het laatste werd de OR geconfronteerd met het probleem dat veel zaken in deze periode - beleidsplannen, reorganisaties, directiewisseling - tot aan de definitieve besluitvorming niet konden worden overlegd met de achterban.

Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum

1998

Inleiding

Op het achter ons liggende jubileumjaar, het twintigste in het bestaan van de VVGM, kan met tevredenheid worden teruggezien.

Ondanks het per saldo iets teruglopen van het ledental zijn onze activiteiten, aankopen en publicaties positief onthaald en ook de financiën van de vereniging zijn gezond.

Bestuur

In het verslagjaar hadden de hierna genoemde personen zitting in het bestuur

Mr. Drs. C.W.A. Hendrikse voorzitter

mw. Mr. G.R. van Baak – Klijsma vice-voorzitter

M.G.M. Brull secretaris, penningmeester

mw. Drs. A.E. Geers lid

Prof. Dr. Jos M.M. Hermans lid, tevens redactie bulletin

Dr. C.P.J. van der Ploeg lid, tevens redactie bulletin

mw. Dr. C.G. Santing lid, tevens redactie bulletin

Per 1 oktober verlieten de heer Van der Ploeg en mevr. Santing ons bestuur. Eerstgenoemde om persoonlijke redenen en laatstgenoemde wegens detachering in het buitenland.

In het verslagjaar vergaderde het bestuur zesmaal voltallig. De leden van het dagelijks bestuur onderhielden frequent contact over praktische aangelegenheden.

Jaarvergadering

Op 27 mei werd de jaarlijkse ledenvergadering gehouden, waarbij 45 personen aanwezig waren.

Voorbezichtigingen van nieuwe exposities en lezingen door de vereniging georganiseerd:

14 januari lezing met als onderwerp de mode-tentoonstelling van Alaïa, door Pauline Terreehorst 135 personen

10 maart lezing met rondleiding betreffende de expositie *Scala Aziatica* door Prof.Dr. C.J.A. Jörg 60 personen

20 maart Voorbezichtigingsavond van de exposities: Dutch Posters / Accenten / Désirée Dolron / Acquisitions 65 personen

26 juni Voorbezichtigingsavond van de exposities: Ton Mars / De Ploeg / Tuinhuisjes 60 personen

18 november Lezing en bezichtiging van de expositie Jan Worst in het Gasuniegebouw. Inleider: Prof.Dr. H. W. Drijvers 225 personen

18 december Voorbezichtigingsavond van de exposities Mingei / *Paint it Red* Inleider. Prof.Dr. C.J.A. Jörg 75 personen

Bulletins

In het verslagjaar verschenen drie bulletins te weten de nummers 49, 50 en 51.

Overige activiteiten

Op 20 mei werd een delegatie ontvangen van The Friends of Cheltenham Art Gallery

and Museums, die op een culturele rondreis door Nederland ook het Groninger Museum aandeden. Onze voorzitter heeft hen een indruk gegeven over het reilen en zeilen van onze vereniging.

Kunstaankoop voor het museum/verwerving voorwerpen van kunst en cultuur

In dit verslagjaar kon met een totale bijdrage van onze vereniging door het museum een uit vier panelen bestaand monumentaal werk van de Groningse kunstenaar Ton Mars worden aangekocht.

Dit werk uit 1997, uitgevoerd in olieverf, linnen en hout, is vierdelig. Het meet per paneel 135 x 100 x 14 cm (totaal 135 x 406), heeft als titel *The Exchange of the South for Passion and Color* en maakt deel uit van de reeks *Arrivals and Departures*.

Ledenbestand

Op 1 januari 1998 waren 1827 personen lid van de vereniging

Op 31 december 1998 waren dat 1767 personen.

De 1767 personen per 31 december 1998 zijn als volgt te verdelen:

931 individuele lidmaatschappen

418 (x2) partner-lidmaatschappen

1999

Inleiding

In het thans reeds voorbijge verslagjaar waren er een aantal opmerkelijke zaken aan de orde. Vooreerst was daar het afscheid van de museumdirecteur Reyn van der Lugt, alsmede de kennismaking met de nieuwe directeur Kees van Twist.

In de maand oktober vierden wij het eerste lustrum van ons museum.

Het ledental van de vereniging bleef per saldo nagenoeg gelijk aan dat per ultimo 1998, ondanks een tweetal acties.

Ook konden wij enkele kunstvoorwerpen (mede)financieren die het museum wilde aanschaffen.

Bestuur

Het bestuur van de vereniging werd gedurende het verslagjaar gevormd door de volgende personen:

Mr. Drs. C.W.A. Hendrikse voorzitter

mw. Mr. G.R. van Baak – Klijnsma vice-voorzitter

M.G.M. Brull secretaris / penningmeester

mw. Drs. A.E. Geers lid

Prof.Dr. Jos M.M. Hermans lid, tevens redactie bulletin

In de redactie van het bulletin had tevens zitting de heer L.F. van der Laan (eindredacteur). Het bestuur vergaderde zesmaal. De leden van het dagelijks bestuur hadden herhaaldelijk contact over praktische en voorkomende aangelegenheden en onderhielden tevens contact met de museumdirectie.

Jaarvergadering

Op 26 mei werd de ledenjaarvergadering gehouden, waarbij circa 60 personen aanwezig waren.

Voorbezichtiging van nieuwe exposities en lezingen door de vereniging georganiseerd:

24 februari lezing over museumarchitectuur, met diapresentatie door Dr. C.P.J. van der Ploeg 85 personen

26 maart voorbezigting van de expositie Larry Clark – fotografie, Lidy Jacobs - collages/soft sculptures / Werken op papier, tekeningen etc. uit eigen bezit

Inleider: Lidy Jacobs 35 personen

18 juni Voorbezigting expositie Jan van der Zee (Ploeg-kunstenaar)

Inleider: Han Steenbruggen 150 personen

29 oktober Speciale Vriendenavond t.g.v. 5 jaar Groninger Museum, op uitnodiging van museumdirectie.

Inleiding: Kees van Twist met eerste contouren toekomstig beleid 350 personen

17 december Voorbezigting expositie Jozef Israëls

Inleider: Han Steenbruggen 225 personen

Bulletin

In dit verslagjaar verscheen, door omstandigheden van personele aard in de redactie slechts één bulletin, te weten nr. 52.

Kunstaankoop voor het museum / verwerving voorwerpen van kunst en cultuur

In het jaar 1999 werd door onze vereniging de aankoop van een bijzonder stuk Chinees kraakporselein gefinancierd en in permanente bruikleen aan het museum gegeven.

Een belangrijke financiële bijdrage werd verder door ons verstrekt voor de aankoop van een zeventiende-eeuwse nieuwjaarspenning. Wij hebben hiermede een oude traditie voortgezet om aan het begin van een nieuw jaar een goede relatie, het museum, een geldelijk geschenk te geven in de vorm van deze uiterst zeldzame gouden afslag van een florijn uit 1675.

Ter gelegenheid van het eerste lustrum, werd tijdens de speciale vriendenavond op 29 oktober 1999 een 18e eeuwse suikerstrooier van Groninger (zilver) makelij aangeboden aan het museum. (zie pag 29)

Ledenbestand

Op 1 januari 1999 waren 1767 personen lid van onze vereniging.

Per 31 december was het bestand 1762 personen, die als volgt waren te onderscheiden:

* 862 individuele lidmaatschappen;

* 450 (x2) partner lidmaatschappen.

Financiën

BALANS GRONINGER MUSEUM PER 31-12-1999

ACTIVA - bedragen x fl. 1.000,-

	Rekening 1997	Rekening 1998	Rekening 1999	Afwijking 98 < > 99
Vaste activa				
Kunstschatten	PM	PM	PM	
Machines	41	38	29	9
Automatisering	252	203	325	-122
Inventaris	450	534	526	8
Interne verbouwing	130	116	101	-14
Totaal vaste activa	872	890	981	-91
Vlottende active				
Debiteuren	508	591	488	103
Vorraden museumwinkel	299	428	436	-8
Voorraad museale activiteiten	572	27	0	27
Nog te ontvangen	940	829	1,189	-359
Vooruitbetaald	726	515	667	-152
Totaal vlottende activa	3,045	2,391	2,780	-389
TOTAAL ACTIVA	3.917	3.281	3.761	-480

PASSIVA - bedragen x fl. 1.000,-

Kapitaal				
Stichtingskapitaal	0	0	0	0
Algemene reserve	344	0	-998	-998
Wachtgeldfonds	150	140	0	-140
Innovatiefonds	166	0	0	0
Resultaat	-364	-998	-1,580	-581
Aansprakelijkvermogen	296	-858	-2,578	-1,720
Langlopende schulden				
Lening St. Kunstbezit en Oudheden	875	794	794	0
Totaal langlopende schulden	875	794	794	0
Kortlopende schulden				
Crediteuren	760	1,334	1,457	123
Betalingen onderweg	841	150	52	-98
Nog te betalen	142	249	386	137
Voorutontvangen	162	489	1,703	1,214
Totaal kortlopende schulden	1.905	2,221	3,598	1,376
TOTAAL PASSIVA	3.076	2.157	1.814	-344
Stand liquide middelen	-842	-1.124	-1.947	-824

Exploitatie Groninger Museum 1999
--

<u>Baten - bedragen x fl. 1.000,-</u>	Rekening 1997	Rekening 1998	Rekening 1998	Rekening 1998	Afwijking begroting < > rekening
	301.604	219.784	200.000	194.994	
Exploitatiesubsidies	4.311	4,305	4,613	4,687	74
Doelsubsidies regulier	253	240	222	230	8
Doelsubsidies incidenteel collecties	33	150	0	596	596
Budgetsubsidie huur	889	889	889	889	0
Entreegelden	1,926	1,567	1,572	1,301	-271
Projecten en manifestaties	0	17	25	25	0
Educatie en rondleiding	153	139	92	73	-19
Marketing	76	110	50	0	-50
Tentoonstellingen	1,123	823	543	201	-341
Overige baten	29	34	75	23	-52
Commerciele activiteiten	1,168	1,433	1,258	1,036	-222
Diverse baten voorgaande jaren	243	327	0	340	340
<u>Subtotaal baten</u>	<u>10,207</u>	<u>10,033</u>	<u>9,337</u>	<u>9,399</u>	<u>62</u>
 <u>Lasten - bedragen x fl. 1.000,-</u>					
Pesoneelskosten	4,642	4,654	4,842	5,078	-236
Kapitaallasten	289	349	368	403	-16
Huisvesting	950	904	1,172	1,275	-103
Huur Groninger Museum	889	889	889	889	0
Apparaatkosten	274	296	273	290	-16
Collecties	352	438	394	946	-597
Tentoonstellingen	2,009	1,678	1,043	907	136
Educatie en rondleidingen	70	101	48	36	12
Marketing	128	109	118	90	28
Garantiestelling MvO	0	0	0	0	0
Commerciele activiteiten	806	1,077	938	909	29
Diverse lasten voorgaand jaar	162	535	70	158	-88
<u>Subtotaal lasten</u>	<u>10,571</u>	<u>11,032</u>	<u>10,127</u>	<u>10,979</u>	<u>-852</u>
Resultaat Groninger Museum	-364	-998	-789	-1,580	-790

Boeken en catalogi bij de tentoonstellingen en collectie

- 1998** *Azzedine Alaïa: 50 postcards* / text Jim Cook. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 52 p.: ill. ISBN 90-71691-44-6
Ab uno / ad unum. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 112 p.: ill. ISBN 90-71691-39-X
De Ploeg 1 op 1: 15 auteurs over 15 schilders / red. Han Steenbruggen, Han J.W. Drijvers, Dick Siersema. - Groningen: Afslag Noord, 1998. - 48 p.: ill. ISBN 90-5786-00-58
Siep van den Berg sinds 1913 / red. Ton Deurloo, Eveline van Dijck, Ditty Mulder, Han Steenbruggen, ... [et al.]. - Amsterdam: Vereniging de Koepel Siep van den Berg, 1998. - 103 p.: ill.
What remains / ed. Mark Wilson; assistant ed. Jeroen Berends. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 48 p.: ill. met biogr.
Micha Klein / red. Han Steenbruggen, Hanneke Huls. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 118 p.: ill. ISBN 90-71691-40-3
Micha Klein / samenst. Steven Kolsteren, Ad de Jonge. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 16 p.: ill.
Uitgelicht! / red. Steven Kolsteren, Jeanine de Boer, Han Steenbruggen. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 191 p.: ill. ISBN 90-71691-38-1
Paint it red: Vijftig jaar Chinese propagandaposters = fifty years of Chinese propaganda posters / tekst Stefan R. Landsberger; red. Frederic Baas, Han Steenbruggen. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 80 p.: ill. ISBN 90-71691-42-X
- 1999** *Mingei: de Montgomery collectie van Japanse volkskunst* / Groninger Museum. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - [s.a.]: ill.
Paul Huf, record covers / Leo Boudewijns; inl. Han Steenbruggen. - [s.l.]: [s.n.], 1999. - 120 p.: foto's met bibliogr., biogr. ISBN 90-804821-1-0
De Ploeg: variaties in kleur, verf en vorm / samenst. Han Steenbruggen. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - [s.p.]
Affiche ontwerpen: Ruud van Empel / Arjan Ederveen, Han Steenbruggen. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - 32 p.: ill. ISBN 90-71691-43-8
Larry Clark / art direction Larry Clark, Swip Stolk, Mark Wilson. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - [s.p.]: foto's. ISBN 90-71691-45-4
Larry Clark: 10 postcards / foto's Larry Clark. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - 12 p.: foto's
Larry Clark: [blackbook]. - Groningen: Groninger Museum, 1999.
Jan van der Zee: geschilderd, gesneden, ontworpen = painted, carved, designed / samenst. Han Steenbruggen. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - 165 p.: ill.. - (De Ploeg; 5 ISBN 90-71691-48-9
Jozef Israëls 1824-1911 / red. Dieuwertje Dekkers, ... [et al.]. - Zwolle: Waanders, 1999. - 400 p.: ill. ISBN 90-400-9399-7
Een pissende poes in museumland / Frans Haks; red. Steven Kolsteren, Nienke Noorman. - Groningen; Amsterdam: Groninger Museum; Arbeiderspers, de, 1999. - 527 p.: ill. ISBN 90-295-2168-6

Jeanine de Boer

- 1998** **Boek**
 Boer, J., S. Kolsteren en H. Steenbruggen (red.): *Uitgelicht*. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 191 p.: ill. met index en reg. ISBN 90-71691-38-1

Poul ter Hofstede

Hofstede, P. ter: Sex Parts. 14 tekeningen van Andy Warhol, In: *Bulletin van de Vereniging Rembrandt*, jaargang 9 nr 3 (najaar 1999), p. 24-26.

Hanneke Huls

1998

Boek

Micha Klein / Huls, H. en H. Steenbruggen (red.). - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 118 p.: ill. ISBN 90-71691-40-3

Artikelen

Huls, H.: Désirée Dolron - behind the eye - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 1 (1998), p. 10.

Huls, H.: Micha Klein: architect van virtuele werelden. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 3 (1998), p. 3.

Zaalbladen

Huls, H.: *Désirée Dolron: behind the eye*. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 4 p.: ill.

Christiaan Jörg

1998

Boek

Jörg, C.J.A.: *Wisselwerkingen*: rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar in de Materiële Geschiedenis van de Wisselwerking tussen Azië en Europa aan de Faculteit der Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden op 12 juni 1998. - Leiden: Rijksuniversiteit Leiden, 1998. - 32 p.: ill.

Artikelen

Jörg, C.J.A.: The Dutch connection: Asian art in the seventeenth and eighteenth centuries. - In: *The Magazine Antiques*; (March 1998). - p. 438-447.

Jörg, C.J.A.: Yixing-Delft-Meissen: a group of Chinese export wares and its influence on European redwares. - In: *A tale of three cities: Canton, Shanghai & Hong Kong* / ed. C. Bloch. - London: Sotheby's Institute, 1998. - p. 89-94.

Jörg, C.J.A.: 16th-century Chinese porcelain in a Delft context. - In: *Oriental Art*; vol. XLIV nr 2 (1998). - p. 33-35.

Jörg, C.J.A.: Yixing and its European imitations. - In: *The heritage of Wedgewood* / ed. K.A. McLeod & J.R. Boyle. - Toronto : [s.n.], 1998. - p. 13-24.

1999

Boek

Jörg, C.J.A.: *Ceramics crossed overseas: Jingdezhen, Imari and Delft from the collection of the Groninger Museum* / supervised by Tatsuya Shimokawa - [s.l.]: Mainichi Newspapers, 1999. - 126 p. : ill.

Artikelen

Jörg, C.J.A.: Brittle wares: interaction between oriental porcelain and Delft faience. - In: *The Low Countries: Arts and Society in Flanders and the Netherlands*; (1999-2000), p. 152-159. - met lit. opg.

Jörg, C.J.A.: Nanne Ottema en de Oosterse keramiek. - In: *Nanne Ottema, een kleurrijk verzamelaar*. - Franeker: [s.n.], 1999. - p. 41-50.

Jörg, C.J.A.: Potten. - In: *Beauty in ceramics: catalogue of the Foundation Ceramic Circle*. - Vlaardingen: [s.n.], 1999. - p. 4-7.

Egge Knol

1998

Artikelen

Knol, E & I. Stamhuis: Adam en Eva in 17e eeuwse zilver. - In: *Bulletin Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum*; nr 50 (1998), p. 32-33.

Knol, E.: Carolingian weapons from the cemetery Godlinze (NL), *The 49th Sachsen Symposium* Uppsala 22-26 August 1998 (abstract).

Knol, E.: Karolingische wapens uit het grafveld Godlinze. - In: *Stad & Lande*; vol. 7 nr 3 (1998), p. 17-21.

Knol, E.: Herontdekte Karolingische wapengraven in Godlinze, *SNA Reuvensdagen 1998 Den Haag*, samenvattingen van lezingen en posterpresentaties, p. 17-18.

- Knol, E.: De verheerlijking van de vrouw. – In: *Bulletin van de Vereniging Rembrandt* vol. 8 nr 3 (1998), p. 24-27.
- Knol, E.: Godlinze een nieuwe ontdekking in een oude vondst. In: *Bulletin Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum*; nr 51 (1998), p. 3-4.
- Knol, E.: Cisterciënzers in Groningen. – In: *Groninger Kerken*; vol. 15 nr 1 (maart 1998), p. 19
- Knol, E. & S. Kolsteren: Drie dochters van Verhildersum. – In: *Bulletin Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum*; vol. 20 nr 50 (1998), p. 25.
- Knol, E.: Karolingische wapens uit het grafveld Godlinze. – In: *Stad & Lande*; vol. 7 nr 3 (1998), p. 17-21.
- Knol, E.: De soepketel. – In: *Stad & Lande*; vol. 7 nr 4 (1998), p. 6–9.
- Knol, E.: Het ontbrekende sterfjaar. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 1 (1998), p. 9.
- Knol, E.: Monniken in het Groninger land. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 1 (1998), p. 11.
- Knol, E.: De soepketel. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 4 (1998), p. 7.
- Zaalbladen**
- Knol, E.: *De zwaarden van Godlinze / Egge Knol*. – Groningen : Groninger Museum, 1998. – 6 p. : ill.

1999**Artikelen**

- Knol, E., & X. Bardet: Caroligian Weapons from the Cemetery of Godlinze, the Netherlands. – In: H. Sarfatij, W.J.H. Verwers & P.J. Woltering, *In Discussion with the past, Archaeological studies presented to W.A. van Es*, 1999. – p. 213-225.
- Knol, E.: Frisia in Carolingian times. Abstract symposium *The Vikings on the West European Continent*, Kobenhavns Universitet, 1999.
- Knol, E., & M. Dribergen, 1999: Feith en fictie, de Hanzeschotel uit het zuiverhuis. – In: *Stad & Lande*; vol. 8 nr 4 (1999), p. 6-12.

Zaalbladen

- Knol, E.: *De verheerlijking van de vrouw*. – Groningen : Groninger Museum, 1999. – 4 p.: ill.

Steven Kolsteren**1998****Boeken en catalogi**

- Kolsteren, S, J. de Boer & H. Steenbruggen (red.); *Uitgelicht*. – Groningen: Groninger Museum, 1998. – 191 p.: ill. ISBN 90-71691-38-1
- Kolsteren, S, M. Unger & M. Boekholt; *Rondom vormgeving*. – Groningen: Groninger Museum, 1998. – 37 p.: ill.
- Kolsteren, S. [et al.]; *De Ploeg 1 op 1: 15 auteurs over 15 schilders*. – Groningen: Afslag Noord, 1998. – 48 p.: ill. ISBN 90-5786-00-58

Artikelen

- Kolsteren, S. & E. Knol: Drie dochters van Verhildersum. – In: *Bulletin Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum*; vol. 20 nr 50 (1998), p. 25.
- Kolsteren, S.: Aankopen. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 1 (1998), p. 9.
- Kolsteren, S.: Siep van den Berg. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 3 (1998), p. 14.
- Kolsteren, S.: Quik & Co. – In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 4 (1998), p. 6.

audio visuele media

- Kolsteren, S. (samenst. en prod.); *Graffiti 1980-1999* (CD-ROM) – Groningen: Groninger Museum, 1998.

zaalbladen

- Kolsteren, S.: *Marten Klompien*. – Groningen: Groninger Museum 1998. – 2 p.: ill.
- Kolsteren, S.: *Alaïa*. – Groningen: Groninger Museum 1998. – 1 p.: ill.

1999**Boeken en catalogi**

- Kolsteren, S. (tekst), A. Passchier (red.); *Le Passage*. – Groningen: Stichting Nyama, 1999. – 50 p, 25 krtn. : ill. ISBN 90-9013041-1

audio visuele media

- Kolsteren, S. (samenst. en prod.); *De Ploeg* (CD-ROM). – Groningen : Groninger

Museum, 1999.

Kolsteren, S. (samenst. en prod.); *Haks was here: de postmoderne collectie van het Groninger Museum 1980-2000. (CD-ROM)* - Groningen: Groninger Museum, 1999.

Artikelen

Kolsteren, S.: Larry Clark. - In: *Groninger Museumkrant*; volume 12 nr 1 (1999), p. 3-6.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Het kunstenaarsechtpaar Theo van Baaren en Gertrude Pape : "Een arm interieur, maar een rijk gestoffeerd innerlijk leven". - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 1 (1999), p. 14.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Er zijn zoveel mooie dingen: de brede belangstelling van het echtpaar Hazewinkel-Beringer. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 1 (1999), p. 18.

Kolsteren, S.: Wichtiges kunsthistorisches Dokument. Jan Wiegers-Porträt von E.L. Kirchner in dessen Atelier in Davos Frauenkirch. - In: *Davoser Zeitung*; vol. 118 nr 25 (26 März 1999), p. 3.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: De lievelingsstukken van Dieuwertje Dekkers. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 4 (1999), p. 7-10.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Jozef Israëls als exponent van moderniteit en Joodse emancipatie. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 4 (1999), p. 11-13.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Groninger voorbij de grenzen van Groningen. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 2 (1999), p. 7-9.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: De echtheid van de dingen die je doet. Nieuw werk van Teun Hocks. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 2 (1999), p. 12-13.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Kees van Twist : in gesprek met anderen. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 2 (1999), p. 15-16.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Colosseum. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 2 (1999), p. 17.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Laat niet steeds je hoofd zien, maar doe eens iets anders: Froukje Hoekstra en de collectie videoclips. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 3 (1999), p. 9-10.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Terror in art: Adriaan ten Have en intuïtie. - In: *Groninger Museumkrant*; volume 12 nr 3 (1999), p. 10-11

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Viktor & Rolf. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 3 (1999), p. 17.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: De putjesgraver en de terriër: Tiddo Nieboer en Frans Haks. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 3 (1999), p. 17.

Kolsteren, S. & P. Verschoor: Forever free: de verzamelwoede van Henk Pijnenburg. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 3 (1999), p. 19-21.

Kolsteren, S.: Anselm Kiefer en de Duitse traditie. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 3 (1999), p. 21.

zaalbladen

Kolsteren, S.: *Theo van Baaren*. - Groningen: Groninger Museum 1999. - 6 p.: ill.

Kolsteren, S.: *Teun Hocks*. - Groningen: Groninger Museum 1999. - 1 p.: ill.

Ida Stamhuis

1998

Artikelen

Stamhuis, I.: Scala Aziatica: selectie legaat Maartje Draak. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 1 (1998), p. 11

Stamhuis, I.: Textilia : merk- en stoplappen en borduurwerk op textiel uit eigen collectie. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 2 (1998), p. 12

Stamhuis, I. & E. Knol: Adam en Eva in 17e eeuws zilver. - In: *Bulletin Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum* vol. 20 nr 50 (1998), p. 32-33.

Zaalbladen

Stamhuis, I.: *Scala aziatica: selectie legaat Maartje Draak*. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 4 p.: ill.

1999

Artikelen

Stamhuis, I.: A surprising experience : new challenges for the display of oriental ceramics at the Starck Pavilion of decorative art in the Groninger Museum. - In: *The conservation of glass and ceramics*; (1999), p. 239-247.

Stamhuis, I.: Schitterend zilver: gebruiks-zilver uit de periode ca. 1780-1910. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 12 nr 1 (1999), p. 15.

Zaalbladen

Stamhuis, I.: *Schitterend zilver: gebruiks-zilver uit de periode ca. 1780-1910.* - Groningen: Groninger Museum, 1999. - 4 p.: ill.

Han Steenbruggen

1998

Boeken

Steenbruggen, H., S. Kolsteren, J. de Boer (red.): *Uitgelicht.* - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 191 p.: ill. ISBN 90-71691-38-1

Steenbruggen, H., [...] et al.] (red.): *De Ploeg - 1 op 1 : 15 auteurs over 15 schilders.* - Groningen : Afslag Noord, 1998 . - 48 p. : ill. ISBN 90-5786-00-58

Steenbruggen, H., H. Huls (red.): *Micha Klein.* - Groningen : Groninger Museum, 1998.- 118 p.: ill. ISBN 90-71691-40-3

Steenbruggen, H., F. Baas (red.): *Paint it Red. Vijftig jaar Chinese propagandaposters = Fifty years of Chinese propaganda posters.* - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 80 p. : ill. ISBN 90-71691-42-X

Steenbruggen, H. (red.): *Jan van der Zee : geschilderd, gesneden, ontworpen = painted, carved, designed.* - Groningen : Groninger Museum, 1999 . - 165 p. : ill.. - (De Ploeg; 5) ISBN 90-71691-48-9

Steenbruggen, H., T. Deurloo, E. van Dijck, [...] et al.] (red.): *Siep van den Berg sinds 1913.* - Amsterdam : Vereniging de Koepel Siep van den Berg, 1998. - 103 p. : ill.

Artikelen

Steenbruggen, H.: W. Jos. De Gruyter, grondlegger van het moderne Groninger Museum. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr. 2 (1998), p. 3-4.

Steenbruggen, H.: Fragmenten uit gesprekken met Martin Tissing, deel 1. - In: *Afslag Noord*; vol. 11 nr.4 (maart 1998), p. 4-7, 32-33.

Steenbruggen, H.: Fragmenten uit gesprekken met Martin Tissing, deel 2. - In: *Afslag Noord*; vol. 11 nr. 5 (juni 1998), p. 13-15.

Steenbruggen, H.: ro-ta-to-ra viva!. - In: *Ro-ta-to-ra (Michael Buter, Dolf Verlinden, Harry Wolfkamp).* - Groningen : Nederlandse Gasunie, 1998.

Steenbruggen, H.: De Ploeg variaties in kleur, verf en vorm. - In: *Afslag Noord*; vol. 11 nr. 5 (juni 1998), p. 25.

Steenbruggen, H.: Micha Klein en het moderne Gesamtkunstwerk. - In: *Groninger Museumkrant*; vol. 11 nr 3 (1998), p. 6.

Steenbruggen, H.: Siep van den Berg terug in Groningen. - In: *Afslag Noord*; vol. 11 nr. 6 (september1998), p. 16-19.

Steenbruggen, H.: Kenners op locatie / J. Abrahamse. - In: *Noorderbreedte*; vol. 11 nr. 5, (september 1998), p. 11-14

Steenbruggen, H.: Siep van den Berg 1913-1998. - In: *Afslag Noord*; vol. 11 nr. 7, (december 1998), p. 34.

1999

Boeken

Steenbruggen, H., A. Ederveen: *Afficheontwerpen: Ruud van Empel.* - Groningen: *Groninger Museum*, 1999 . - 32 p. : ill. ISBN 90-71691-43-8

Artikelen

Steenbruggen, H.: Inleiding: In: *Paul Huf, record covers.* - Amsterdam: [s.n.], 1999. - 120 p. : foto's. - ISBN 90-804821-1-0

Steenbruggen, H.: In: *Wim de Haan / red. Jan Brand, Piet Cleveringa, Mia de Haan van der Chijs.* - Zwolle : Waanders, 1999. ISBN 90-400-9327. - p. 38-62, 136-156.

Steenbruggen, H.: Bijdrage Groninger Museum. - In: *Recent verworven: visies en aankopen van 19 musea voor moderne kunst / red. Mariska van den Berg, Tanja Wallroth.* - Amsterdam : Mondriaan Stichting, 1999. ISBN 90-804346-3. - p. 272-283

Steenbruggen, H.: Alida Pott. - In: *Elck zijn waerom : vrouwelijke kunstenaars in België en Nederland 1500-1950 / red. Kathlijne Van der Stighelen, Mirjam Westen.* - Gent : Ludion, 1999. - 399 p.: ill. ISBN 90-5544-271-2

Steenbruggen, H.: Mijn achtergrond is mijn geweten. Fragmenten uit een gesprek met Jo van Dijk. - In: *Afslag Noord*; vol 12 nr. 10, (September 1999). - p. 4-11.

Mark Wilson

- 1998**   **Boek**
Wilson, M., J. Berends (ed.): *What remains*. - Groningen: Groninger Museum, 1998. - 48 p.: ill. met biogr.
- 1999**   **Boeken**
Wilson, M., L. Clark en S. Stolk (art direction): *Larry Clark*. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - [s.p.]: foto's. - ISBN 90-71691-45-4
Wilson, M., S. Stolk (art direction): *Larry Clark*. - Groningen: Groninger Museum, 1999. - [s.p.] : ill.

Sue-an van der Zijpp

- 1999**   **Artikel**
Zijpp, S. van der Heavy petting. -In: *Groninger Museumkrant*; volume 12 nr 1 (1999), p. 7-8.

Colofon

Jaarverslag Groninger Museum 1998-1999
Samenstelling: Eddy de Jonge, Steven Kolsteren
Eindredactie: Steven Kolsteren
Art direction: Mark Wilson
Productie: Uitgeverij Intermed

Tekstbijdragen:

Ter Inleiding - Bestuur en Directie
Tentoonstellingsoverzicht - Steven Kolsteren / Ad de Jonge
Collecties - Poul ter Hofstede
Aanwinsten : Andy Warhol - Steven Kolsteren; De Ploeg - Han Steenbruggen;
Geschiedenis / Archeologie - Egge Knol; Kunstnijverheid - Christiaan Jörg, Ida
Stamhuis / Egge Knol.
Bibliotheek - Rob Dijkstra
Communicatie en publiciteit- Josee Selbach
Publieksactiviteiten en educatie - Gerda Vrugteman, Steven Kolsteren
Sociaal Jaarverslag - Mieke Schumacher
Ondernemingsraad - Steven Kolsteren
Vereniging van Vrienden - Martin Brull
Financiën - Geert Slagter
Publicaties - Rob Dijkstra

